

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР
«ІНСТИТУТ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ
ІМ. ЗАСЛ. ПРОФ. М. С. БОКАРІУСА»

ЯЦЕНКО ІВАН ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 343.13:343.12 (477)(043.3)

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ
СУДОВО-ВЕТЕРИНАРНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В УКРАЇНІ:
ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ ТА ПРАКСЕОЛОГІЯ**

12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність»

РЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Харків – 2026

Дисертація є кваліфікаційною науковою працею на правах рукопису.

Робота виконана в Національному науковому центрі «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України.

Науковий консультант: доктор юридичних наук, професор
СИМАНОВА-ЄФРЕМЯН Елла Борисівна,
Національний науковий центр
«Інститут судових експертиз ім. Засл. проф.
М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України,
заступник директора з наукової роботи.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
ЧОРНОУС Юлія Миколаївна,
Національна академія внутрішніх справ,
професор кафедри криміналістики
та судової медицини;

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України
ШЕВЧУК Віктор Михайлович,
Національний юридичний університет імені
Ярослава Мудрого, завідувач кафедри
криміналістики;

доктор юридичних наук, професор
СТЕПАНЮК Руслан Леонтійович,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, професор кафедри
оперативно-розшукової діяльності та розкриття
злочинів.

Захист відбудеться «19» Березня 2026 р. о 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.896.01 Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України за адресою: 61177, м. Харків, вул. Золочівська, 8а, ауд. 407.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України за адресою: 61177, м. Харків, вул. Золочівська, 8а.
Реферат розісланий «17» лютого 2026 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Сергій ПЕРЕПЕЛИЦЯ

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Необхідність науково-теоретичного обґрунтування, розроблення та впровадження в експертну практику нових видів судових експертиз та експертних спеціальностей зумовлена потребами судочинства. Кримінальні правопорушення, які набувають нових форм із розвитком суспільства, зумовлюють появу нових об'єктів і завдань експертного дослідження, отже, виникає потреба застосовувати новітні методи, способи й засоби дослідження, нові спеціальні знання, довершеною формою реалізації яких є судова експертиза.

Відносно новим різновидом судової експертизи не лише в Україні, а й у багатьох зарубіжних країнах є судово-ветеринарна експертиза (далі – СВЕ) як наукова галузь та сфера практичної діяльності. У системі спеціалізованих установ Міністерства юстиції України (далі – МЮ України) ця експертна діяльність запроваджена 2019 року за ініціативи Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» (далі – ННЦ ІСЕ), проте вона вже посідає важливе місце в експертному забезпеченні правосуддя. СВЕ привертає до себе увагу, насамперед, через те, що допомагає встановити істину шляхом розв'язання судово-експертних завдань, пов'язаних із розслідуванням правопорушень, скоєних проти життя і здоров'я тварин, зокрема жорстокого поводження з ними, браконьєрства, екоциду, їх тримання та експлуатації, а також правопорушень у ветеринарній діяльності через невиконання ветеринарних правил.

Як досить молода наукова галузь і сфера практичної судово-експертної діяльності, СВЕ є частиною судової експертології, має власну теоретичну базу. У зв'язку із цим важливим є розроблення та вдосконалення концептуальних засад СВЕ в Україні, зокрема теорії, методології та праксеології.

В аспекті обраної теми дослідження привертають увагу наукові здобутки вчених-юристів у галузі знань із кримінального, цивільного, господарського, адміністративного права та процесу, криміналістики та судової експертизи: В. М. Бараняка, Н. С. Бондаренка, Р. В. Вереші, А. Р. Воробчака, Л. М. Головченко, В. Г. Гончаренка, О. Ю. Грошевої, Л. М. Деречі, Ф. Джавадова, О. І. Жеребка, Н. І. Зубенко, Д. О. Калмикова, К. В. Катеринчук, А. А. Коваль, Н. В. Кісіль, Н. І. Клименко, О. О. Олійника, А. В. Остропільця, І. А. Петрової, І. В. Пирога, М. В. Салтевського, О. О. Свідерського, М. Я. Сегая, І. Я. Сенюти, Т. І. Синовецької, Е. Б. Сімакової-Єфремян, Г. О. Спіциної, Р. Л. Степанюк, В. М. Стратонова, В. Я. Тація, Н. М. Ткаченко, В. О. Турської, С. А. Тюленева, О. П. Угровецького, В. В. Хоші, Ю. О. Чечіля, Ю. М. Черноус, В. М. Шевчука, В. Ю. Шепітька, І. Р. Шинкаренка, В. О. Шуміло, М. Г. Щербаковського, Г. Юодкайте-Гранскієнс, В. В. Юсупова, О. О. Юхна; вчених лікарів судово-медичних експертів: В. О. Ольховського, В. В. Франчука, В. В. Хижняка, а також учених-лікарів ветеринарної

медицини: Б. В. Борисевича, Г. І. Коцюмбас, В. М. Лемішевського, Я. К. Сердюкова, М. В. Скрипки, Р. Г. Казанцева, L. D. Boada, M. A. Gonzalez, L. A. N. Hernandez, O. P. Luzardo, M. Z. Pena та ін.

Безумовно, як вітчизняні, так і зарубіжні науковці зробили внесок у розвиток та вдосконалення окремих теоретичних положень судової експертології, проте гносеологічного дослідження концептуальних засад СВЕ в Україні та розроблення шляхів вирішення проблеми на рівні докторської дисертації не проводилося, зокрема не з'ясовано фундаментальних наукових уявлень про застосування спеціальних ветеринарних знань у судочинстві, не створено системи загальноновизнаної термінології, не вироблено парадигми застосування спеціальних ветеринарних знань для ефективного експертного забезпечення правосуддя, не розроблено її методології, а також методичних рекомендацій, які мали б праксеологічне значення для науковців та практиків у галузі судової експертизи і криміналістики.

Вирішення вказаних проблем має важливе не тільки теоретичне, а й практичне значення, адже недосконала методологія, відсутність необхідної методичної бази негативно впливає на процесуальні й організаційні аспекти практики виконання СВЕ, є причиною відмов від її проведення, підміни СВЕ іншими процесуальними діями, постановки питань, що виходять за межі компетенції судового експерта, призводить до довільних, а інколи й помилкових тлумачень та оцінок результатів судово-ветеринарного дослідження (далі – *СВД*) тварин, гальмує процеси подальшого розвитку та вдосконалення СВЕ. Отже, є необхідність теоретичного переосмислення окреслених проблем, розроблення, систематизації та обґрунтування її концептуальних засад, а також упровадження в експертну практику, що й зумовило вибір теми нашої дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано відповідно до Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 рр., схваленої Указом Президента України від 11.06.2021 № 231/2021; положень Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14.09.2020 № 392/2020, Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30.09.2019 № 722/2019; «Фундаментальних та прикладних проблем наукового забезпечення боротьби зі злочинністю в Україні» на 2021–2025 рр., затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26.03.2021 № 12-21. Тему дисертації внесено до переліку тем дисертаційних робіт із проблем держави та права, розглянутих і схвалених відділенням Академії правових наук України. Дисертацію виконано в Національному науковому центрі «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса». Тема дисертації затверджена Вченою радою ННЦ ІСЕ від 14.12.2022 р. (протокол № 9).

Робота пов'язана з науковими темами, внесеними до тематичних планів НДР НДУСЕ МЮ України: номери держреєстрації: 0120U101976 (2018–2020 рр.),

0121U100296 (2021–2023 рр.), 0121U100299 (2021–2023 рр.), 0122U001918 (2022–2024 рр.), 0122U001917 (2021–2023 рр.), які виконувались на базі ННЦ ІСЕ.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження – розробити науково обґрунтовані теоретико-правові, методологічні та праксеологічні засади формування й реалізації СВЕ в системі експертного забезпечення правосуддя в Україні; сформулювати пропозиції щодо вдосконалення вітчизняного законодавства, а також упровадити рекомендації щодо використання спеціальних ветеринарних знань під час досудового розслідування правопорушень, вчинених проти життя і здоров'я тварин.

Для досягнення визначеної мети були поставлені такі завдання:

- сформулювати поняттєвий апарат щодо використання СВЕ у судочинстві, окреслити її систему та схарактеризувати історію виникнення й розвитку теоретичних засад СВЕ;

- сформулювати та обґрунтувати концептуальні положення реалізації принципів судово-експертної діяльності в судово-ветеринарних дослідженнях, з урахуванням специфіки предмета та особливостей об'єкта дослідження;

- сформулювати дефініції та обґрунтувати зміст предмета, об'єкта і методів СВЕ як фундаментальних категорій СВЕ та встановити їх правову природу в новітніх умовах суспільних відносин;

- з'ясувати особливості ідентифікаційних, діагностичних та ситуаційних завдань, що вирішуються СВЕ;

- схарактеризувати правовий статус судово-ветеринарного експерта (далі – судветексперта) як суб'єкта судово-експертної діяльності в контексті новітнього законодавства України;

- розкрити зміст етапів призначення та проведення СВЕ, а також виокремити особливості стадій СВД трупів та живих тварин;

- окреслити основні положення застосування спеціальних ветеринарних знань під час огляду трупа тварини на місці події за участю спеціаліста в галузі ветеринарної медицини;

- розробити методики судово-ветеринарного дослідження (далі – СВД) трупів тварин, живих тварин з ознаками каліцтва, дефектів надання ветеринарної допомоги (далі – ДНВД) та дефектів організації і проведення ветеринарно-санітарних заходів (далі – ДОПВСЗ), а також обґрунтувати їх ефективність у практиці СВЕ;

- надати теоретико-праксеологічне обґрунтування форм і напрямів реалізації експертної ініціативи під час проведення СВЕ;

- розробити доктринальні засади інтеграції спеціальних ветеринарних знань у комплексні судово-експертні дослідження;

- здійснити наукову розвідку сучасного стану та шляхів підвищення результативності СВЕ в судочинстві, а також розкрити сутність праксеологічного підходу та окреслити його можливості в підвищенні ефективності теорії, методології і практики СВЕ;

– виявити проблемні аспекти укладання уповноваженою особою постанови про призначення СВЕ та аргументувати шляхи їх вирішення; дати наукове обґрунтування питань, що ставляться на вирішення експертові в процесуальному документі про призначення СВЕ;

– з'ясувати вплив феномену внутрішнього переконання судветексперта як елемента безпосередності дослідження ознак і властивостей об'єкта на формування висновку експерта;

– аргументувати особливості структури та змісту висновку судветексперта за результатами дослідження трупів тварин, а також живих тварин;

– розкрити значення диференційного підходу до оформлення ілюстративного матеріалу у висновках судветекспертів для об'єктивізації та аргументації проведених досліджень;

– сформулювати висновки та викласти науково-обґрунтовані пропозиції, спрямовані на підвищення ефективності організації підготовки, проведення та оформлення результатів СВЕ, а також для вдосконалення чинного та розроблення новітнього законодавства України щодо правового статусу судових експертів та їх професійної підготовки в державних спеціалізованих експертних установах України, а також щодо посилення відповідальності за правопорушення, скоєні проти здоров'я і життя тварин.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі експертного забезпечення правосуддя під час проведення СВД.

Предмет дослідження становлять теоретико-правові, методологічні та праксеологічні засади СВД.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є комплекс сучасних взаємозумовлених філософських, загальнопізнавальних, окремих та спеціальних методів наукового пізнання, що застосовуються в правовій та ветеринарно-правовій науці, з-поміж них такі: *діалектичний метод* є фундаментальним для осмислення феномену СВЕ, як цілісного явища та її місця в судовій експертології (підрозділи 1.1, 1.2, 1.4, 3.2, 3.3, 3.4); *історико-правовий метод* – необхідний для аналізу історичного розвитку та еволюції наукових поглядів на СВЕ з урахуванням практики її застосування, становлення процесуальної інституалізації та формування теоретичних положень (підрозділи 1.2, 2.1); *формально-логічний метод* дає змогу проаналізувати норми чинного законодавства для виявлення існуючих прогалин і недоліків, а також впорядкувати алгоритм застосування спеціальних ветеринарних знань у судочинстві (підрозділи 1.3, 1.4, 1.6, 2.1, 2.2, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 4.2); *аналіз, синтез, аналогія* – використано для встановлення сутності категорійного апарату СВЕ (підрозділи 1.1, 1.3-1.7, 2.1, 2.2, 3.1-3.6, 4.1-4.7); *порівняльно-правовий метод* надав можливість дослідити рівень правового регулювання СВЕ та відповідність нормативно-правових актів сучасному стану унормування експертної діяльності в Україні (підрозділи 1.3, 1.6, 1.7, 2.1, 2.2, 3.3, 3.4, 4.3); *компаративний метод* – сприяє

зіставленню положень чинного матеріального й процесуального законодавства України в царині судової експертизи для запровадження перспективних для перейняття процесуальних механізмів щодо регламентації СВЕ (підрозділи 2.1, 3.1, 3.2, 3.3, 3.4); *системно-структурний метод* використано для визначення змістової структури процесу й особливостей тактики проведення та використання СВЕ, співвідношення їх елементів, зокрема для проведення дослідження документів обліку та звітності судових і слідчих органів; аналізу організації взаємодії слідчого з експертом; експертного забезпечення досудового розслідування та провадження справ у суді (підрозділи 3.1, 4.1, 4.2, 4.4, 4.5, 4.6); *формально-юридичний метод* застосований для формулювання поняттєвого апарата та концептуальних підходів до використання СВЕ у судочинстві та діяльності слідчих, дізнавачів, захисників (підрозділи 1.4, 1.6, 2.1, 3.2, 3.3, 3.4, 4.7); *статистичний* – є необхідним для моніторингу емпіричної бази й опрацювання отриманих результатів кількісних і якісних показників щодо призначення, проведення та використання СВЕ з метою вирішення завдань слідчої та судової практики, обміркування проблем на основі проведених анкетувань респондентів з питань, що стосуються предмета дослідження, узагальнення практики проведення СВЕ (результати розміщені в додатках до дисертації). Окрім того, автор використав окремі та розробив спеціальні методи судової експертизи, функції яких виконують методики СВЕ трупів, а також живих тварин (підрозділи 1.5, 1.6, 2.1, 2.2, 3.2.2, 4.3);

Нормативна основа дослідження. Нормативну основу досліджень склали національні нормативно-правові акти, що стосуються організації та проведення судових експертиз і експертних досліджень в Україні, зокрема: Конституція України, ЦК, КУпАП, КК, КПК, ЦПК, ГПК, КАС; закони України: «Про судову експертизу», «Про ветеринарну медицину»; відомча Інструкція з призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень (далі – *Інструкція № 53/5*), інструкції щодо профілактики та боротьби з інфекційними хворобами тварин та інші підзаконні нормативно-правові акти.

Теоретична основа дослідження. Теоретичну основу дисертації становлять праці вітчизняних та зарубіжних учених у галузі теорії права, судової експертології, процесуального права, кримінального і адміністративного права, криміналістики та СВЕ.

Емпірична основа дослідження. Емпіричну основу дисертації створюють: аналіз кількісних показників СВЕ, призначених у кримінальних провадженнях та в інших видах судочинства щодо правопорушень, скоєних проти здоров'я і життя тварин; аналіз 275 висновків СВЕ щодо жорстокого поводження з тваринами, незаконного полювання тощо; результати анкетування респондентів, у якому брали участь двоє судветекспертів, 60 суддів, 92 слідчих поліції, 50 адвокатів, 60 зоозахисників.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першою в українській юриспруденції кваліфікаційною науковою працею, в якій на основі комплексного й системного дослідження розроблено концептуальні теоретичні, методологічні та праксеологічні засади формування й реалізації СВЕ в системі експертного забезпечення правосуддя в Україні; сформульовано пропозиції щодо вдосконалення вітчизняного законодавства та відомчих нормативних актів, а також упроваджено рекомендації щодо використання спеціальних ветеринарних знань під час досудового розслідування правопорушень, вчинених проти життя і здоров'я тварин.

Найважливішими науково-обґрунтованими положеннями, що містять наукову новизну, є такі:

уперше:

– розроблено та обґрунтовано теоретичні, методологічні й праксеологічні засади нового класу судових експертиз – СВЕ та нової експертної спеціальності 18.1 «Ветеринарні дослідження»;

– запропоновано новітню концепцію розвитку СВЕ як науки, а також окремих пріоритетних напрямів практичної експертної діяльності, які охоплюють СВД трупа тварини, смерть якої настала в результаті заподіяння смертельних ушкоджень; живих тварин за жорстокого поводження з ними; кормів та кормових добавок для тварин; дефектів надання ветеринарної допомоги та організації і проведення ветеринарно-санітарних заходів;

– сформульовано поняттєвий апарат щодо використання спеціальних ветеринарних знань у формі СВЕ в судочинстві, зокрема, запропоновано дефініції основних термінів СВЕ через наведення їх в авторській редакції, що зумовить їх більш чітке наукове розуміння;

– сформульовано предмет СВЕ в авторській редакції, що дало змогу відмежувати СВЕ від судових експертиз інших класів, родів чи видів;

– деталізовано правовий статус та надано гносеологічну характеристику об'єктів СВЕ. Сформульовано дефініцію «об'єкти судово-ветеринарного дослідження». Запропоновано класифікувати об'єкти СВЕ на матеріальні (живі тварини, трупи тварин, корми й кормові добавки, біологічний матеріал тваринного походження, елементи речової обстановки місця події тощо) та матеріалізовані (матеріали кримінальних проваджень (справ), окремі ветеринарні документи тощо);

– аргументовано застосування методів судової експертизи у СВД, зокрема діалектичного методу та методів логіки (аналізу, синтезу, ідеалізації, індукції, дедукції, абстрагування, формалізації, аксіоматичного, системно-структурного), загально-пізнавальних методів (спостереження, вимірювання, описування, порівняння, планування, експерименту, моделювання, програмно-математичних методів), окремих інструментальних та допоміжних технічних методів (судової фотографії і мікрофотографії, рентгенологічних, гематологічних, мікроскопічних, епізоотологічних), а також спеціальних

методів, функції яких виконують методики СВЕ трупів, живих тварин, кормів для тварин, ДНВД, ДОПВСЗ;

– розкрито сутність ідентифікаційних, діагностичних та ситуалогічних завдань, які можуть бути вирішені СВЕ;

– запропоновано авторську диференцію поняття «судово-ветеринарний експерт» як суб'єкта процесуальних правовідносин і судово-експертної діяльності в контексті новітнього законодавства України;

– сформульовано й аргументовано доктринальні засади інтеграції спеціальних ветеринарних знань у комплексні судово-експертні дослідження. Запропоновані положення комплексних судових експертиз, в які інтегровано спеціальні ветеринарні знання, дозволяють створити спеціальні методики комплексних СВД;

– з'ясовано процесуальне значення етапів і стадій підготовки матеріалів для призначення й проведення СВЕ. Аргументовано, що на першому етапі здійснюється підготовка матеріалів для призначення СВЕ (залучення судового експерта) уповноваженою(-им) особою (органом), на другому етапі – проведення повного обсягу досліджень на основі спеціальних ветеринарних знань, на третьому етапі проводиться оцінка й перевірка висновку судового експерта суб'єктом призначення СВЕ. Схарактеризовано стадії кожного етапу експертного дослідження трупів та живих тварин;

– розроблено авторські методики проведення СВЕ (реєстраційні коди в Реєстрі методик проведення судових експертиз МЮ України: 18.1.01, 18.1.02, 18.1.04, 18.1.05, а також авторські методичні рекомендації (внесені до «Переліку науково-технічної та довідкової літератури, що використовується при проведенні судової ветеринарної експертизи: наказ Міністерства юстиції України від 08.05.2018 № 1467/5);

– окреслено підстави та критерії, виокремлено способи й схарактеризовано процесуальні особливості дослідження, перевірки й оцінювання висновку судветексперта як складного багатоаспектного процесу, спрямованого на з'ясування належності, допустимості й достовірності цього джерела доказів за внутрішнім переконанням суб'єкта оцінювання;

удосконалено:

– феномен процесуального статусу судветексперта, доповнено коло прав, обов'язків, заборон, обмежень;

– основоположні принципи професійної підготовки судветекспертів у державних спеціалізованих експертних установах України; акцентовано увагу на тому, що особа, яка має намір отримати або підвищити кваліфікацію судового експерта за експертною спеціальністю 18.1 «Ветеринарні дослідження» повинна мати виключно вищу ветеринарну освіту ступеня вищої освіти не нижче спеціаліста в галузі знань Н «Сільське, лісове, рибне господарство та ветеринарна медицина», спеціальності Н6 «Ветеринарна медицина»;

- положення щодо атестації судветекспертів у державних спеціалізованих експертних установах України;

- положення про укладання уповноваженою особою постанови про призначення СВЕ; виокремлено та аргументовано особливості структури висновку судветексперта за результатами дослідження трупів тварин, а також живих тварин; обґрунтовано питання, що ставляться в ухвалі суду та постанові уповноваженої особи на вирішення судветексперта; розкриті значення ілюстративного матеріалу у висновках судветекспертів для об'єктивізації та аргументації проведених досліджень;

- алгоритми СВД живих тварин та трупів;

- структуру висновку експерта за результатами проведеної СВЕ трупів ссавців, птиці та живих підекспертних тварин;

- теоретико-праксеологічні аспекти напрямів реалізації експертної ініціативи та її форм під час проведення СВЕ з урахуванням специфіки предмета й об'єктів останньої;

- феномен «внутрішнє переконання судово-ветеринарного експерта» з формулюванням авторської дефініції; запропоновано механізм використання цього феномену, спрямованого на мінімізацію впливу суб'єктивізму на судово-експертну діяльність під час складання висновку експерта;

- набули подальшого розвитку:*

- аргументація про місце СВЕ в системі судових експертиз та її значення у судочинстві;

- доктринальні положення щодо принципів судово-експертної діяльності в Україні та сформульовано умови для їх реалізації в процесі СВД. Установлено, що система принципів СВЕ складається із загальноправових та спеціальних; наведено їх систему;

- зміст процесуального статусу судветексперта в системі експертного забезпечення правосуддя;

- основні напрями та форми взаємодії учасників правовідносин на стадії досудового розслідування зі спеціалістом-лікарем ветмедицини під час призначення СВЕ;

- шляхи вдосконалення процедур призначення і проведення СВЕ у кримінальному провадженні, а також у господарському, цивільному та адміністративному судочинстві;

- питання щодо змісту етапів проведення СВЕ, а також стадій експертного дослідження (підготовчої, аналітичної, порівняльної та синтезуючої) та встановлені особливості їх застосування у СВЕ трупів тварин та живих тварин;

- вимоги, які ставляться до висновку СВЕ, та особливості його оцінки суб'єктами призначення зазначеної експертизи;

- тенденції подальшого розвитку СВЕ в Україні;

– наукові розробки в СВЕ та їхній вплив на перспективи вдосконалення кримінального та адміністративного законодавства України щодо правопорушень, скоєних проти здоров'я і життя тварин.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що положення, сформульовані й обґрунтовані в дисертаційній роботі, створюють цілісне уявлення про СВЕ в єдності її онтологічного та методологічного вимірів і можуть бути використані у:

– *правотворчості* – як теоретичний матеріал під час обґрунтування та критичного осмислення концепції реформування й розвитку судово-експертної діяльності в Україні, а також для подальшого вдосконалення національного кримінального та адміністративного законодавства;

– *правозастосовній діяльності* – для надання практичної допомоги дізнавачам, слідчим, прокурорам, суддям, адвокатам, зоозахисникам, зооволонтерам, судовим експертам під час розслідування правопорушень, скоєних проти життя і здоров'я тварин; удосконалення методик розслідування злочинів проти суспільної моралі (*акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у судочинстві Харківського апеляційного суду від 12 березня 2025 року*);

– *у науково-дослідній сфері* – з метою поглиблення розробленої концепції розвитку судово-ветеринарної експертизи та її окремих пріоритетних напрямів; розроблення нових та вдосконалення наявних методик СВД (*акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в наукову діяльність Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України від 25 вересня 2024 року; акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в наукову роботу Київського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України від 30 вересня 2024 року*);

– *експертній практиці* – для проведення СВЕ живих тварин, постраждалих від жорстокого поводження, браконьєрства тощо або трупів тварин з ознаками насильницької смерті від жорстокого поводження чи раптової смерті, а також в процесі інтеграції спеціальних ветеринарних знань у комплексні судово-експертні дослідження (*акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в діяльність Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України від 25 вересня 2024 року*);

– *в освітньому процесі* – для викладання й опанування навчальних дисциплін: «Кримінальне право», «Кримінальний процес», «Судова експертологія», «Використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень», «Ветеринарне право»; для підготовки підручників, навчальних посібників, атласів, довідників; навчання судових експертів за експертною спеціальністю 18.1 «Ветеринарні дослідження» (*акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в навчальний процес Сумського національного аграрного університету від 09 вересня 2024 року*,

Національного університету біоресурсів і природокористування України від 13 вересня 2024 року, Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнології імені С. З. Гжицького від 19 вересня 2024 року; акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в освітню діяльність Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України від 25 вересня 2024 року; акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в навчальний процес Сумського національного аграрного університету від 27 вересня 2024 року, Білоцерківського національного аграрного університету від 02 жовтня 2024 року, Білоцерківського національного аграрного університету від 03 жовтня 2024 року, Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету від 04 жовтня 2024 року, Одеського державного аграрного університету від 04 жовтня 2024 року, Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнології ім. С. З. Гжицького від 07 жовтня 2024 року; акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в навчальний процес Харківського національного університету внутрішніх справ від 07 лютого 2025 року).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є кваліфікаційною, самостійною науковою працею. Усі положення, що відображають наукову новизну, висновки та пропозиції, сформульовані автором самостійно й обґрунтовані результатами власних судово-експертних ветеринарних досліджень. У разі використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають місце посилання на відповідне джерело.

У наукових працях, що опубліковані у співавторстві, міститься вагомий особистий внесок здобувача. Так, у статті Zapara S. I., Fotina H. A., Klochko A. M., Fotina T. I., Yatsenko I. V. *Revisiting legal understanding of wild life as a sustainable value (the case of Ukraine)*. *Journal of Environmental Management and Tourism*. 2019. 10 (1). P. 14–21. DOI: 10.14505//jemt.v10.1(33).02 здобувачем подано аналіз жорстокого поводження з тваринами, яке стало можливим за відсутності ідеології системного впровадження захисту тварин.

У статті Yatsenko I. V., Zapara S. I., Zon G. A., Ivanovskaya L. B., Klochko A. M. *Animal Rights and Protection against Cruelty in Ukraine*. *Journal of Environmental Management and Tourism*. 2020. 11 (1). P. 91–103. DOI: 10.14505//jemt.11.1(41).11 здобувачем досліджено питання захисту тварин в Україні. Розглянуто погляди відомих науковців та положення чинного міжнародного й українського законодавства з метою встановлення недоліків у законодавчому регулюванні захисту тварин від жорстокого поводження.

У статті Yatsenko I., Kazantsev R. *Cytomorphological characteristics of necroptates of internal organs of dogs in the early post-mortem period in the aspect of forensic veterinary examination*. *Ukrainian Journal of Veterinary Sciences*. 2022. 13 (4). P. 60–74. DOI: 10.31548/ujvs.13(4).2022.60–74 здобувачем встановлено

ознаки інформативної динаміки процесів руйнування клітин та бактеріального забруднення внутрішніх органів трупів собак для визначення давності настання смерті тварин під час судово-ветеринарної експертизи.

У науковій праці Kazantsev R., Yatsenko I. Forensic veterinary diagnosis of systemic hemostatic disorders and sudden death in cats and dogs: thanatogenetic aspect of critical conditions. *Regulatory Mechanisms in Biosystems*. 2024. 15 (4). P. 808–820. DOI: 10.15421/0224116 дисертантом визначено особливості судово-ветеринарної діагностики системних порушень гемостазу та раптової смерті котів та собак, розкрито танатогенетичний аспект критичних станів тварин.

Особистим внеском здобувача в статті Yatsenko I., Kazantsev R. Informativeness of postmortem dynamics of skeletal muscles of dog and cat corpses for forensic veterinary diagnosis of death due to acute hypoxia. *Ukrainian Journal of Veterinary Sciences*. 2024. 15 (1). P. 139–167. DOI: 10.31548/veterinary1.2024.139 є розроблення алгоритму розв'язання діагностичних судово-ветеринарних завдань щодо інформативності посмертних змін в трупах собак і котів.

У науковій праці Kazantsev R., Yatsenko I. Thanatognomonic substantiation of the forensic veterinary diagnosis in the death of dogs and cats due to haemodynamic disorders and hypoxaemia. *Ukrainian Journal of Veterinary Sciences*. 2024. 15 (2), 66–101. DOI: 10.31548/veterinary2.2024.66 дисертант обґрунтував причиново-наслідкові зв'язки у генезі насильницької смерті тварин, спричиненої механічними травмами, термічними травмами та механічною асфіксією, з виявленням танатогномонічних закономірностей за дворівневою системою доказів.

У науковій праці Yatsenko I. V., Tkachuk S. A., Savchuk L. B., Mushynskiy A. B., Tokarchuk T. S. Forensic expertise of suspected flaws in organizing and carrying out veterinary-sanitary measures that have allegedly led to the emergence and spread of infectious diseases of animals. *Regulatory Mechanisms in Biosystems*. 2025. 16 (1), P. 1–12. DOI: 10.15421/0225041 дисертантом розглянуто питання щодо підстав, критеріїв та особливостей СВЕ ДОПВСЗ за інфекційних хвороб тварин. Запропоновано авторський перелік вирішуваних питань та алгоритм оцінки проведених ветеринарно-санітарних заходів під час епізоотій (панзоотій).

У статті Makarova O., Kolomoitsev M., Iemets I., Yatsenko I., Shinkarenko I. Legal principles of using special medical and psychiatric knowledge in criminal proceedings: Ukrainian context and international standards. *Wiadomosci Lekarskie*. 2025. № 78 (2). P. 435–441. DOI: 10.36740/WLek/197137 внеском здобувача є розроблення реалізації різних форм спеціальних знань у судовій експертизі, а також обґрунтована актуалізація їх використання у кримінально-процесуальній діяльності.

Виокремлення особливостей змісту висновку судветексперта за результатами дослідження трупа тварини є авторським внеском у статті

Яценка І. В., Деречі Л. М., Парилівського О. І. Особливості структури висновку судово-ветеринарного експерта за результатами дослідження трупа тварини з ознаками насильницької смерті. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2020. 21. С. 615–639.

У статті Яценка І., Сімакової-Єфремян Е., Деречі Л. Методи судової експертизи та їх застосування у судово-ветеринарних дослідженнях. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2021. 2 (24). С. 52–76 внесок здобувача охоплює детальне розкриття можливостей застосування системи методів судової експертизи у судово-ветеринарних дослідженнях.

У науковій праці Яценка І. В., Деречі Л. М. Можливості судово-ветеринарної експертизи як нового виду судових експертиз. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2019. 19. С. 550–567 внесок дисертанта полягає в обґрунтуванні можливостей СВЕ. Зазначено предмет, об'єкт, суб'єкт, завдання СВЕ, розроблено перелік питань, які ставляться експерту для їх вирішення.

У статті Яценка І. В., Парилівського О. І. Каліцтво тварин як предмет судово-ветеринарної експертизи. *Agrarian Bulletin of the Black Sea Littoral*. 2022. 102–103. Р.71–86 внесок здобувача охоплює нову дефініцію «каліцтво» у СВЕ та його ознаки, характеристику окремих різновидів каліцтва, а також анатомічні дефекти та стани тварини, залежно від ступеня обмеження її життєдіяльності.

Особистим внеском в усіх наукових працях, опублікованих у співавторстві, є власні оригінальні ідеї, розробки й теоретичні висновки. Ідеї та розробки, які належать співавторам, у дисертації не використовувались.

Апробація результатів дисертації. Основні положення й висновки дисертації доповідались автором та були предметом обговорення на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, семінарах, вебінарах та круглих столах: 4th International scientific and practical conference «*Eurasian scientific discussions*» (Barcelona, Spain, 8–10 May, 2022); I International Scientific and Practical Conference «*Current trends in the development of modern scientific thought*» (Haifa, Israel, September 27–30, 2022); 7th International scientific and practical conference «*Innovative areas of solving problems of science and practice*» (Oslo, Norway, November 08–11, 2022); IV Міжнар. наук.-практ. конф. «*Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу*» (Київ, 16 грудня 2022 р.); 6th International scientific and practical conference «*Progressive research in the modern world*» (Boston, USA, March 2–4, 2023); Міжнар. наук.-практ. конф. «*Актуальні питання судової експертизи та криміналістики*» (Харків, 19 травня 2023 р.); 6th International scientific and practical conference «*European scientific congress*» (Barca, July 10–12, 2023); III всеукр. форумі судових експертів «*Судова експертиза в контексті відновлення України*» (Львів, 9 червня 2023 р.); Всеукр. наук.-практ. конф. «*Державна безпека України в умовах російської агресії: актуальні питання експертно-криміналістичного*

та науково-технічного забезпечення» (Київ, 22 серпня 2023 р.); Всеукр. наук.-практ. конф. «Судово-експертна діяльність в умовах повоєнної відбудови України та в контексті європейської інтеграції» (Одеса, 8 вересня 2023 р.); Міжнар. наук.-практ. конф. «Актуальні аспекти розвитку ветеринарної медицини в умовах євроінтеграції» (Одеса, 14–15 вересня 2023 р.); Всеукр. наук.-практ. конф. «Досвід і проблеми судово-експертної діяльності в умовах воєнного стану в Україні» (Львів, Київ, Одеса, 28 вересня 2023 р.); Міжнар. наук.-практ. конф. «Патоморфологія сьогодення» (Київ, 28–29 вересня 2023 р.); Міжнар. наук.-практ. конф. «Актуальні питання судової експертизи і криміналістики» (Харків, 10 листопада 2023 р.); V Міжнар. наук.-практ. конф. «Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу» (Київ, 21 грудня 2023 р.); Всеукраїнській наук.-практ. конф. «30 років Закону України «Про судову експертизу»: сучасний стан та перспективи вдосконалення» (Одеса, 15 лютого 2024 р.); IX всеукр. наук.-практ. конф. «Вирішення сучасних проблем у ветеринарній медицині» (Полтава, 15–16 лютого 2024 р.); Міжнар. наук. конф. «Політика та право в умовах дії воєнного стану: пошук рішень» (Київ, 23 квітня 2024 р.); Міжнар. наук.-практ. конф. «Актуальні питання судової експертизи і криміналістики» (м. Харків, 17 травня 2024 р.); Міжнар. наук.-практ. конф. «Актуальні питання судово-ветеринарної експертизи: реалії та перспективи» (Харків, 22 травня 2024 р.); Всеукр. наук.-практ. конф. «Актуальні питання ветеринарної медицини: реалії та перспективи» (Харків, 23–24 травня 2024 р.); Всеукр. наук.-практ. семінарі «Криміналістика та судова експертиза у XXI столітті» (Київ, 30 травня 2024 р.); XV Міжнар. наук. конф., присвяченої 100-річчю з часу заснування Київської наукової школи порівняльних морфологів та 35-ряччя з часу створення музею анатомії кафедри біфоморфології тварин ім. акад. В. Г. Касьяненка Національного університету біоресурсів і природокористування України (Київ, 26–27 вересня 2024 р.); Міжнар. наук.-практ. конф. «Репродуктивна патологія тварин: сучасні методи діагностики, лікування та профілактики» (Харків, 9–10 жовтня 2024 р.); Міжнар. наук.-практ. конф. «Актуальні питання судової експертизи і криміналістики» (м. Харків, 15 жовтня 2024 р.); Міжнар. наук.-практ. конф. «Актуальні питання судової експертизи і криміналістики» (м. Харків, 23 травня 2025 р.).

Публікації результатів дослідження. Основні результати дослідження знайшли своє висвітлення у монографії, розділі у колективній монографії, тридцяти наукових статтях у фахових виданнях України категорії «Б», восьми наукових статтях у зарубіжних виданнях (2 з яких проіндексовано наукометричною базою Web of Science Core Collection та 6 – Scopus). Також сформульовані в дисертації положення відображено у 26 тезах наукових доповідей, оприлюднених на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків,

що оформлені окремим томом (на 503 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 514 сторінок (21,42 друк. арк.), із них основного тексту – 395 сторінок (16,5 друк. арк.). Список використаних джерел складається із 703 найменувань (на 92 сторінках).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено її зв'язок із науковими програмами, планами, темами; сформульовано мету й завдання дослідження, його об'єкт і предмет; зазначено методологічну й теоретичну основу, окреслено нормативну й емпіричну базу; розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, вказано відомості про їхню апробацію; наведено публікації за темою дисертації, представлено структуру роботи та її обсяг.

Розділ 1 «Теоретичні засади судово-ветеринарної експертизи» складається із семи підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Поняття судово-ветеринарної експертизи та її ознаки»* сформульовано поняттєвий апарат щодо використання в судочинстві спеціальних ветеринарних знань у формі СВЕ, зокрема запропоновано авторську дефініцію «судово-ветеринарна експертиза», схарактеризовано її ознаки. Тож СВЕ – це дослідження судово-ветеринарним експертом матеріальних (живі тварини, трупи тварин, їх рештки, корми і кормові добавки для тварин тощо) та матеріалізованих (матеріали проваджень (справ), ветеринарні документи, протоколи огляду місця події тощо) об'єктів на основі спеціальних ветеринарних знань шляхом застосування відповідних засобів (методів) з метою розв'язання ідентифікаційних, діагностичних, ситуаційних завдань та надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду.

У підрозділі 1.2 *«Історія становлення та розвитку судово-ветеринарної експертизи в Україні»* показано внесок вчених різних наукових судово-ветеринарних шкіл у розвиток судової ветеринарної медицини та СВЕ. Акцентовано увагу на наукових здобутках вчених Харківської наукової судово-ветеринарної школи: професорів В. В. Власенка та В. П. Фролова, доцентів Ф. Я. Сизоненка, Ф. Т. Попова, В. П. Образцова, В. В. Кам'янського, М. М. Бондаревського, Абузнайда Р. С. Карема, Р. Г. Казанцева, І. В. Яценка.

У підрозділі 1.3 *«Принципи судово-експертної діяльності в Україні та їх застосування в судово-ветеринарних дослідженнях»* виокремлено засади судово-експертної діяльності в Україні, показано шляхи їх реалізації в судово-ветеринарних дослідженнях, зокрема, йдеться про загальноправові (принцип верховенства права, принцип законності) та спеціальні принципи: науковості, системності, всебічності, повноти дослідження, допустимості застосування методів, засобів і способів проведення досліджень; максимального збереження об'єктів; неупередженості; компетентності,

атестації, методологічної самостійності судветексперта; обґрунтованості, об'єктивності, достовірності, правильності та правдивості висновку експерта). Водночас доведено, що недотримання хоча б одного з принципів СВЕ під час судово-експертної діяльності призводить до порушення всієї їх системи. У такому разі висновок експерта може бути визнаний недопустимим, його не можна використовувати в судочинстві для прийняття процесуальних рішень, на нього не може посилається слідчий, прокурор чи дізнавач під час укладання обвинувального акту, а суд – під час ухвалення судового рішення.

У підрозділі 1.4 «Предмет судово-ветеринарної експертизи та його значення для теорії і практики судової експертизи» вперше деталізовано феномен «предмет судово-ветеринарної експертизи» та розкрито його значення в теорії і практиці судової експертизи. Обґрунтовано, що предметом СВЕ є сукупність фактичних даних та обставин справи (провадження), пов'язаних із визначенням судветекспертом шкоди, заподіяної здоров'ю і життю тварини; причини смерті; дефектів надання ветеринарної допомоги, організації та проведення ветсанзаходів; безпечності та якості кормів і кормових добавок для тварин, визначених на підставі використання спеціальних ветеринарних знань, шляхом проведення всебічного дослідження матеріальних і матеріалізованих об'єктів як носіїв інформації із застосуванням відповідних засобів (методів) із метою розв'язання ідентифікаційних, діагностичних та ситуаційних завдань СВЕ.

У підрозділі 1.5 «Завдання, що виконуються під час проведення судово-ветеринарної експертизи» доведено, що під час СВЕ можуть бути розв'язані ідентифікаційні (ідентифікація об'єкта: встановлення належності розчленованих фрагментів туші певній тварині; визначення належності зразків кормів і кормових добавок для тварин до єдиної маси, партії тощо); діагностичні (визначення належності тварин до певного виду, класу, типу тощо; характеру та локалізації ушкоджень; черговості їх заподіяння; зажиттєвості чи посмертності їх утворення; причини смерті тварини тощо), а також ситуаційні завдання (визначення можливості утворення ушкоджень, виявлених у тварини, за встановлених умов і обставин, механізму утворення ушкоджень тощо).

У підрозділі 1.6 «Правовий статус і гносеологічна характеристика об'єктів судово-ветеринарної експертизи» показано, що об'єктами СВД є матеріальні та матеріалізовані джерела інформації про подію правопорушення, закріплені в матеріалах кримінального провадження або матеріалах цивільної, господарської, адміністративної справи, які судветексперт усебічно, повно, об'єктивно й безпосередньо досліджує під час проведення СВЕ на основі спеціальних ветеринарних знань у межах предмета експертного дослідження, застосовуючи комплекс взаємопов'язаних методів, способів і засобів для розв'язання експертних завдань.

У підрозділі 1.7 «Методи судової експертизи та їх застосування у судово-ветеринарних дослідженнях» деталізовано застосування методів

судової експертитзи у СВД, зокрема діалектичного методу і методів логіки (аналізу, синтезу, індукції, дедукції, абстрагування, формалізації та ін.), загально-пізнавальних: опису, спостереження, моделювання, побудови гіпотез, планування та ін.), окремих (лабораторних і техніко-інструментальних: променевої діагностики, ультрасонографії, ендоскопії тощо), а також спеціальних методів, функції яких виконують методики СВД живих тварин, трупів тварин та методики дослідження кормів і кормових добавок для тварин тощо.

Розділ 2 «Судово-ветеринарний експерт як суб'єкт процесуальних правовідносин та судово-експертної діяльності в контексті новітнього законодавства України» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Судово-ветеринарний експерт як суб'єкт судово-експертної діяльності» вперше сформульовано розширену авторську дефініцію поняття «судово-ветеринарний експерт» та виокремлено вимоги до нього, зокрема, він повинен мати виключно вищу ветеринарну освіту (освітній рівень спеціаліста або магістра) за галуззю знань Н «Сільське, лісове, рибне господарство та ветеринарна медицина» освітньої спеціальності Нб «Ветеринарна медицина»; має пройти фахову експертну підготовку; повинен мати спеціальні знання й навички у сфері СВЕ на професійній основі; бути атестованим і набути кваліфікації судового експерта за експертною спеціальністю 18.1 «Ветеринарні дослідження», бути самостійним у виборі методів і способів дослідження, залучений у передбаченому законодавством порядку, уповноважений на дослідження об'єктів СВЕ, що містять відомості про факти та обставини вчинення правопорушення, розв'язувати завдання СВЕ шляхом застосування спеціальних ветеринарних знань, надавати висновок експерта від свого імені або повідомити про неможливість його надання.

У підрозділі 2.2 «Правовий статус судветексперта в контексті новітнього законодавства України» розкрито права, обов'язки, заборони для судового експерта як суб'єкта судово-експертної діяльності. Вироблено шляхи регламентації його статусу в законодавстві України (незалежно від виду судочинства). Запропоновано систематизувати перелік прав, обов'язків і заборон для судового експерта в Законі України «Про судову експертизу» з посиланням на нього, як на бланкетну норму, у кримінальному, цивільному, господарському, адміністративному процесуальному законодавстві, що сприятиме чіткості трактування, зручності сприйняття й ефективності застосування.

Розділ 3 «Методологічні засади судово-ветеринарної експертизи» складається із шести підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Гносеологічна характеристика та процесуальне значення етапів і стадій призначення та проведення судово-ветеринарної експертизи» виокремлено гносеологічні характеристики етапів призначення і проведення СВЕ. Показано, що цей процес складається з трьох взаємопов'язаних етапів, що різняться за суб'єктом, метою та способами

реалізації. Обґрунтовано доцільність виокремлення на етапі підготовки матеріалів і призначення СВЕ такі стадії: ухвалення уповноваженим суб'єктом рішення про призначення СВЕ; визначення конкретного предмета експертизи та її категорії за процесуальними ознаками; визначення черговості призначення СВЕ сукупно з іншими судовими експертизами; обрання часу проведення СВЕ; підготовка вихідної інформації, отримання об'єктів і зразків; обрання суб'єкта проведення СВЕ; винесення постанови про призначення СВЕ; скерування постанови, об'єктів дослідження та зразків суб'єктові її проведення; прийняття рішення про доцільність присутності учасників процесу під час проведення СВЕ; взаємодія суб'єктів призначення та проведення СВЕ.

У підрозділі 3.2 «Методологія судово-ветеринарної експертизи трупів тварин» висвітлено стадійність судово-експертного дослідження трупів тварин, що охоплює принаймні 4 стадії: підготовчу, аналітичну, порівняльну та синтезуючу, які мають свою специфіку в застосуванні технічних прийомів та забезпечують розв'язання проміжних завдань, що здебільшого мають діагностичний характер.

Продемонстровано те, що огляд трупа тварини є складовою частиною слідчих дій і складником протоколу огляду місця події (далі – ОМП). ОМП здійснюється уповноваженою особою, яка проводить досудове розслідування за обов'язкової участі фахівця в галузі ветеринарної медицини. Обґрунтовано його завдання та алгоритм дій під час огляду трупа тварини на місці події; наведено порядок опису результатів огляду трупа на місці події у відповідному протоколі. Крім того, аргументовано, що у зв'язку з тим, що у КПК України відсутня норма, яка регламентує огляд трупа тварини, необхідно внести доповнення в зазначений кодекс у вигляді нової статті 238¹ «Огляд трупа тварини».

Наголошено, що СВЕ трупів ссавців і птиці проводиться судветекспертом шляхом їх дослідження в такій послідовності: ознайомлення з процесуальним документом про призначення експертизи та з іншими наданими матеріалами (копією протоколу ОМП, історією хвороби тощо); зовнішнє та внутрішнє дослідження трупа, вилучення біоматеріалу трупа для лабораторних досліджень; оцінка результатів дослідження; складання заключних висновків; оформлення висновку експерта. Сформульовано, обґрунтовано та розкрито зміст питань, які ставляться у процесуальному документі про призначення СВЕ трупів тварин на вирішення судового експерта.

За результатами дослідження розроблено «Методику судово-ветеринарної експертизи трупів тварин» (реєстраційний код 18.1.02) та «Методику судово-ветеринарної експертизи трупів тварин за їх різних станів та видів смерті» (реєстраційний код 18.1.05).

Підрозділ 3.3 «Методологія судово-ветеринарного дослідження живих тварин» охоплює розкриття сутності та значення стадій, зокрема підготовчої,

аналітичної, порівняльної та стадії синтезу, клінічного СВД різних систем організму живих тварин. Доведено, що виокремлення цих стадій зумовлене різним характером завдань, вирішуваних судовим експертом, застосуванням різних за складністю алгоритмів і методів дослідження, а також залученням різних технічних прийомів і засобів. У результаті розроблено авторську «Методику судово-ветеринарного дослідження живої підекспертної тварини» (реєстраційний код 18.1.04).

Доведено, що тяжкість шкоди, заподіяної здоров'ю тварини, залежить від ступеня порушень анатомічної цілісності або функцій органів, тканин та ділянок тіла, що виникли внаслідок травми. Тож залежно від характеру ушкоджень запропоновано виокремлювати такі ступені їх тяжкості: тяжкі, середньої тяжкості та легкі, які між собою різняться специфічними формалізованими ознаками. Запропоновано специфічний порядок визначення ступеня тяжкості шкоди, заподіяної здоров'ю тварин судветекспертом. За результатами дослідження розроблено авторські методичні рекомендації – «Правила судово-ветеринарного визначення ступеня тяжкості шкоди, заподіяної здоров'ю тварини».

Уперше сформульовано розширену дефініцію «каліцтво тварин», встановлено й розкрито зміст ознак каліцтва, окреслено причини виникнення та обґрунтовано класифікацію каліцтва за 8 критеріями, схарактеризовано окремі види каліцтва, а також окреслено анатомічні дефекти та стани підекспертної тварини, залежно від ступеня обмеження її життєдіяльності.

Доведено, що, встановлюючи каліцтво тварини, судветексперт повинен дотримуватися розробленого алгоритму. За результатами дослідження вперше у світовій практиці розроблено «Методику судово-ветеринарного дослідження тварин з метою встановлення їх каліцтва» (реєстраційний код 18.1.01).

Підрозділ 3.4 «Методологія судово-ветеринарного визначення дефектів надання ветеринарної допомоги та організації й проведення ветеринарно-санітарних заходів» розкриває такі положення. Наведено вперше сформульовану дефініцію «дефект надання ветеринарної допомоги», аргументовано його ознаки та показано, що ДНВД можуть бути зумовлені як об'єктивними, так і суб'єктивними чинниками. Розроблено класифікацію та наведено характеристику ДНВД.

Здійснено розподіл правопорушень, пов'язаних із ветеринарною діяльністю, з-поміж них виділено кримінальні (злочини та кримінальні проступки), адміністративні правопорушення та цивільно-правові делікти. Виявлено проблемні аспекти визначення дефектів ветдіяльності та запропоновано шляхи їх вирішення. Зроблено пропозиції щодо доповнення кримінального, адміністративного та ветеринарного законодавства в частині ДНВД.

Показано, що визначення ДНВД здійснюється п'ятьма етапами: ознайомчо-підготовчим, організаційно-інформаційним, дослідницько-

аналітичним, узагальнювально-оціночним та заключним. Акцентовано увагу на тому, що експерти повинні здійснювати оцінювання вчасності, обсягу, обґрунтованості схеми проведення діагностичних і лікувально-тактичних заходів, правильності виконання оперативних втручань або ветманіпуляцій та відповідності чинним нормативним документам (за наявності). Уперше запропоновано добірку питань щодо ДНВД, які можуть бути поставлені на вирішення судветексперту.

Розглянуто коло підстав, критеріїв та особливостей проведення СВЕ ДОПВСЗ у разі виникнення інфекційних хвороб тварин – сформовано питання, які можуть бути поставлені на вирішення судовому експерту. Стверджується, що під час проведення СВЕ судовий експерт має встановити відповідність чи невідповідність обсягу та змісту заходів, ужитих для попередження виникнення, поширення інфекційних хвороб та боротьби з ними вимогам чинного законодавства. Для цього запропоновано авторську методику СВЕ, що складається з п'яти етапів: ознайомчо-підготовчого, організаційно-інформаційного, дослідницько-аналітичного, узагальнювально-оцінного, заключного.

Сформульовано авторську дефініцію поняття «ініціатива експерта». Установлено, що змістом експертної ініціативи є система напрямів судово-експертної діяльності, реалізованої у формі дії та пропозиції. Доведено, що доказова сила висновку експерта від реалізації судовим експертом права на ініціативу зростає. Продемонстровано, що феномен експертної ініціативи сприяє розширенню можливостей суб'єктів судово-експертної діяльності в межах їхньої компетенції, відповідно зумовлює розширення досліджень судового експерта за рахунок доданої дослідницької інформації.

У підрозділі 3.6 *«Доктринальні засади інтеграції спеціальних ветеринарних знань у комплексні судово-експертні дослідження»* обґрунтовано можливість виділення таких різновидів судових експертиз: ветеринарно-біологічної; медично-ветеринарної, ветеринарно-молекулярно-генетичної; ветеринарно-балістичної; ветеринарно-транспортно-трасологічної; екологічно-ветеринарної; ветеринарно-електротехнічної; ветеринарно-пожежно-технічної; мистецтвознаво-ветеринарно-лінгвістично-психологічної, ветеринарно-товарознавчої, ветеринарної та з дослідження сильнодіючих та отруйних речовин; ветеринарно-грунтознавчої та з дослідження наявності шкідливих речовин (пестицидів) у навколишньому середовищі. За кожним із різновидів сформульовано предмет та окреслено коло об'єктів досліджень, названо суб'єктів, визначено завдання та методи експертних досліджень, вибудовано відповідні алгоритми.

Розділ 4 «Праксеологічні засади судово-ветеринарної експертизи та проблеми оформлення результатів судово-ветеринарного дослідження» складається із семи підрозділів.

У підрозділі 4.1 *«Оптимізація шляхів ефективного використання судово-ветеринарної експертизи у судочинстві»* здійснено наукову розвідку

сучасного стану й шляхів підвищення результативності СВЕ в судочинстві. З'ясовано, що перспективними напрямками для формування методологічної концепції СВЕ є розроблення експертних методик для визначення ушкоджень тварин тупими й гострими предметами, за кататравми, автомобільної та залізничної травми, вогнепальних і осколкових ушкоджень, гострої асфіксії, утоплення, дії крайніх температур, баро- та електротравми; за порушення умов годівлі, утримання та експлуатації тварин, за отруєнь тварин; давності заподіяного ушкодження та давності настання смерті тварин.

Обґрунтовано межі можливостей СВЕ як засобу доказування в судочинстві для вирішення проблемних ситуацій у тваринництві, а також у доказуванні шкоди, заподіяної веденням війни РФ проти України.

У підрозділі 4.2 «Особливості складання уповноваженою особою постанови про призначення судово-ветеринарної експертизи» запропоновано доповнити ч. 2 ст. 242 КПК такими пунктами: «2. Слідчий або прокурор зобов'язаний звернутися до експерта для проведення експертизи щодо: <...> 7) визначення причини смерті тварини або характеру й тяжкості шкоди, заподіяної здоров'ю тварини». Доведено, що дозвіл суб'єкта призначення СВЕ на застосування руйнівних методів дослідження є обов'язковим, оскільки СВД таких об'єктів, як труп тварини, корми, кормові добавки, не можливе без пошкодження або часткового знищення.

У підрозділі 4.3 «Вплив внутрішнього переконання експерта на формулювання висновку» акцентовано увагу на авторській дефініції цього поняття. З'ясовано, що внутрішнє переконання судветексперта залежить від таких елементів: інформації про ознаки та властивості досліджуваних об'єктів, спеціальних ветеринарних знань, психо-вольового стану та правосвідомості судветексперта.

Доведено, що елементом механізму формулювання висновків судветексперта є його переконаність, що досягається через оцінку сукупності всієї отриманої нової інформації в процесі експертного дослідження.

Деталізовано гносеологічні, психологічні, етичні, моральні та юридичні аспекти внутрішнього переконання експерта, а також з'ясовано суб'єктивні та об'єктивні чинники, що впливають на його формування. Запропоновано механізм мінімізації впливу суб'єктивізму на судово-експертну діяльність та на укладання висновку експерта. Аргументовано, що напрямками реалізації феномену внутрішнього переконання судового експерта є такі види судово-експертної діяльності: когнітивна, інтерпретаційна, оцінно-мотиваційна, комунікативна й рефлексивна.

У підрозділі 4.4 «Особливості складання висновку експерта за результатами проведеної судово-ветеринарної експертизи трупа тварини» акцентовано увагу на тому, що особливістю вступної частини висновку судового експерта поряд з іншими необхідними елементами є специфічний об'єкт дослідження – труп тварини, а також наводиться авторський перелік питань, що ставляться на вирішення судветексперту.

Виходячи із судово-експертної практики, доведено, що обов'язковими елементами дослідницької частини висновку експерта є виклад результатів дослідження окремих ветеринарних документів, реєстраційні дані трупа, описи результатів його зовнішнього та внутрішнього дослідження за певними алгоритмами, формулювання судово-ветеринарного діагнозу, складання синтезуючого розділу та заключної частини висновку експерта.

У підрозділі 4.5 «Особливості складання висновку експерта за результатами проведеної судово-ветеринарної експертизи живої тварини» констатовано, що для визначення ступеня шкоди, заподіяної здоров'ю тварини, обов'язковим є опис її загального стану, габітусу, шкіри і волосяного покриву, поверхнево розташованих слизових оболонок, поверхневих лімфатичних вузлів та виявлених ушкоджень. Натомість дослідження внутрішніх систем організму інструментальними й лабораторними методами має значення для виявлення ускладнень, супутніх і фонових патологій.

У підрозділі 4.6 «Диференційний підхід до оформлення ілюстративного матеріалу у висновках судветекспертів та його значення для об'єктивізації й аргументації проведених досліджень» показано, що ілюстративний матеріал у висновку експерта може бути представлений у вигляді фотографій тварини чи трупа, окремих органів та ділянок тіла, кормів, цитогам, гістотопогам, термограм, рентгенограм, знімків комп'ютерної або магнітно-резонансної томографії, ультрасонограм, високошвидкісних кінетичних снарядів (наприклад, кулі, шрот, осколки тощо), волосся, зубів, кісток тварин, графіків, спектрів, хроматограм тощо. Доведено, що вони забезпечують наочність, підвищують переконливість висновків, об'єктивізують, аргументують й уточнюють проведені судово-експертні дослідження, проте не є самостійним елементом структури висновку, оскільки відображають лише етапи алгоритму дослідження, викладені в дослідницькій частині висновку судового експерта.

У підрозділі 4.7 «Дослідження, перевірка та оцінювання висновку судово-ветеринарного експерта: підстави, критерії, способи та процесуальні особливості» увагу акцентовано на судово-ветеринарному аспекті цього питання. Стверджується, що під час перевірки висновку експерта необхідно оцінити його всебічність, повноту й об'єктивність, а також наукову обґрунтованість, достовірність, правильність, допустимість використання методів і методик, засобів і способів проведення експертних досліджень, а також достатність і взаємозв'язок з іншими доказами, зібраними в межах кримінального провадження (справи) з метою ухвалення правильного процесуального рішення. Запропоновано критерії повноти й обґрунтованості висновку експерта, а також алгоритм оцінювання такого висновку слідчим, прокурором, захисником, слідчим суддею, судом.

Визначено алгоритм допиту судветексперта, який охоплює такі етапи: з'ясування його компетенції та компетентності; уточнення окремих аспектів призначення та перебігу виконання СВЕ; аналізування об'єктів і вихідних

даних, якими судветексперт оперував під час проведення СВЕ та складання висновку; з'ясування особливостей застосованих методик судово-експертного дослідження й інформаційних джерел; аргументування достовірності висновку експерта.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукової проблеми, яка має вагоме доктринальне й прикладне значення: розроблено теоретичні, методологічні та праксеологічні засади СВЕ в Україні як нового виду судової експертизи, а також обґрунтовано пропозиції, спрямовані на вдосконалення законодавства України і правозастосовної практики у сфері охорони здоров'я та життя тварин. Ключові результати роботи дають підстави для таких висновків:

1. Ураховуючи сучасний стан розвитку теоретичних, організаційно-правових, методичних та праксеологічних засад СВЕ, запропоновано авторську дефініцію поняття СВЕ: це дослідження судветекспертом матеріальних (живі тварини, трупи тварин, їх рештки, корми і кормові добавки для тварин тощо) та матеріалізованих (матеріали проваджень (справ), ветеринарні документи, протоколи огляду місця події тощо) об'єктів на основі спеціальних ветеринарних знань шляхом застосування відповідних засобів (методів) із метою розв'язання ідентифікаційних, діагностичних, ситуаційних завдань та надання висновку експерта з питань, що є або будуть предметом судового розгляду. Виокремлено основні ознаки СВЕ: суб'єктом її проведення є судветексперт; застосування спеціальних ветеринарних знань у процесі проведення експертизи; метою призначення СВЕ є отримання фактичних даних та обставин кримінального провадження, а результатом – їх установлення; особливий зміст експертизи становить науково обґрунтоване дослідження; проведення експертизи відповідно до принципів судово-експертної діяльності та вимог законодавства; дослідження експертом об'єктів, наданих суб'єктом призначення експертизи; результати експертизи оформлюють одним із процесуальних документів – висновком експерта або повідомленням про неможливість надання висновку, у разі неможливості проведення дослідження.

2. Аргументовано систему принципів СВЕ, яка містить загальноправові (принцип верховенства права, принцип законності) та спеціальні принципи (принцип науковості, системності, усебічності, повноти, неупередженості; допустимості застосування методів, засобів і способів проведення досліджень; максимального збереження об'єктів; компетентності, атестації, методологічної самостійності судветексперта; обґрунтованості, об'єктивності, достовірності, правильності та правдивості). Наголошено, що недотримання хоча б одного із принципів СВЕ під час здійснення судово-експертної діяльності може

призвести до порушення всієї системи окреслених принципів. У такому разі висновок експерта може бути визнаний недопустимим джерелом доказів.

3. Акцентовано увагу на тому, що *предмет СВЕ* – це сукупність фактичних даних та обставин справи (провадження), пов'язаних із визначенням судветекспертом шкоди, заподіяної здоров'ю і життю тварини; причини смерті; дефектів ВД, організації та проведення ветеринарно-санітарних заходів; безпечності та якості кормів і кормових добавок для тварин, визначених на підставі застосування спеціальних ветеринарних знань шляхом проведення всебічного дослідження матеріальних і матеріалізованих об'єктів як носіїв інформації, із застосуванням відповідних засобів (методів) з метою розв'язання ідентифікаційних, діагностичних та ситуаційних завдань СВЕ.

4. Доведено, що завдання СВЕ мають тісний зв'язок із предметом експертного дослідження, адже предмет відображається в завданнях (питаннях), які суб'єкт призначення СВЕ ставить на вирішення судовому експертові. Аргументовано, що СВЕ можуть бути розв'язані ідентифікаційні завдання (ототожнення об'єкта за окремими частинами): установлення належності розчленованих фрагментів туші певній тварині; визначення належності зразків кормів і кормових добавок для тварин до єдиної маси, партії тощо; а також діагностичні (визначення належності тварин до виду, класу, типу тощо; характер та локалізація ушкоджень; черговість їх заподіяння; прижиттєвість чи посмертність утворення ушкоджень; причина смерті тварини; причиново-наслідкові зв'язки) та ситуаційні завдання (з'ясування можливості утворення ушкоджень, виявлених у тварини, за встановлених умов і обставин, механізм утворення ушкоджень). Науково обґрунтована класифікація загальних завдань СВЕ сприяє її розвиткові та вдосконаленню; полегшує орієнтування суб'єктів призначення у величезному обсязі різних видів, родів і класів судових експертиз у процесі вирішення питання про належність предмета дослідження до СВЕ, під час формулювання завдання судовому експертові.

5. Аргументовано, що *об'єктами СВД* є матеріальні та матеріалізовані джерела інформації про подію правопорушення, закріплені в матеріалах кримінального провадження або матеріалах цивільного, господарського, адміністративного провадження, які судветексперт усебічно, повно, об'єктивно й безпосередньо досліджує під час проведення СВЕ на основі спеціальних ветеринарних знань у межах предмета експертного дослідження, застосовуючи комплекс взаємопов'язаних методів, способів і засобів для розв'язання експертних завдань. Матеріальними об'єктами СВЕ є живі тварини, трупи тварин та їхні рештки, корми й кормові добавки, елементи речової обстановки місця події тощо. До матеріалізованих об'єктів СВЕ належать матеріали справи (провадження), отримані під час оперативно-розшукової і/або слідчої діяльності (протоколи, схеми, фото- і відеодокументи); ветеринарні документи (протоколи патологоанатомічного

розтину трупів тварин, акти епізоотичного обстеження господарства, журнали реєстрації та лікування хворих тварин, журнал видачі ветеринарних документів, експлуатаційний дозвіл та ін.).

6. Обґрунтовано застосування під час СВД системи методів судової експертизи: загальних (діалектичного, логіки, інших загальнопізнавальних методів – опису, порівняння, моделювання тощо), окремих (інструментальних і допоміжних технічних), а також спеціальних методів, функції яких виконують методики СВД.

Сформульовано вимоги до методів СВД, які систематизовано залежно від стану збереження об'єктів. Аргументовано можливості методів СВД, які є інструментом для розв'язання експертних завдань залежно від специфіки предмета й об'єкта.

7. Обґрунтовано, що судветексперт як суб'єкт судово-експертної діяльності повинен мати вищу ветеринарну освіту (освітній рівень спеціаліста або магістра); пройти фахову експертну підготовку, мати спеціальні знання й навички у сфері СВЕ на професійній основі, бути атестованим і здобути кваліфікацію судового експерта за експертною спеціальністю 18.1 «Ветеринарні дослідження»; бути самостійним у виборі методів і способів дослідження, залученим у передбаченому законодавством порядку, уповноваженим на дослідження об'єктів СВЕ, що містять відомості про обставини вчинення правопорушення; розв'язувати завдання СВЕ шляхом застосування спеціальних ветеринарних знань, надавати висновок експерта від свого імені або повідомити про неможливість його надання.

8. Констатовано, що СВЕ призначають і проводять трьома етапами. Перший етап – підготовка матеріалів для призначення судової експертизи (залучення судветексперта) відповідною уповноваженою особою (органом) – складається з таких стадій: прийняття рішення уповноваженим суб'єктом про призначення СВЕ (залучення експерта); виокремлення предмета конкретної СВЕ; визначення категорії СВЕ за процесуальними ознаками; визначення черговості призначення СВЕ сукупно з іншими судовими експертизами; обрання часу проведення СВЕ; підготовка вихідної інформації, отримання об'єктів і зразків для проведення СВЕ; обрання суб'єкта проведення СВЕ; винесення постанови або ухвали про призначення СВЕ; скерування процесуального документа про призначення СВЕ, об'єктів дослідження та зразків суб'єктові її проведення; визначення доцільності присутності учасників процесу під час проведення СВЕ; взаємодія суб'єктів призначення та проведення СВЕ. Другий етап – проведення досліджень судветекспертом. Третій етап – перевірка й оцінювання висновку судового експерта суб'єктом призначення СВЕ або судом.

9. Запропоновано шляхи вирішення проблемних питань щодо застосування спеціальних ветеринарних знань під час огляду трупа тварини на місці події або на місці його виявлення. Наголошено, що найчастіше спеціаліст у галузі ветмедицини залучається до огляду місця події під час розслідування

правоохоронними органами правопорушень, скоєних проти життя і здоров'я тварин.

Стверджується, що огляд трупа тварини у процесі проведення слідчих дій є складником протоколу огляду місця події, оскільки огляд трупа тварини на місці події має здійснюватися уповноваженою особою, яка проводить досудове розслідування, за обов'язкової участі залученого спеціаліста в галузі ветмедицини. Обґрунтовано завдання останнього в цій слідчій дії, подано алгоритм такого огляду. Аргументовано, що відсутність у КПК норми, яка регламентує огляд трупа тварини, створює доцільність доповнити зазначений кодекс новою статтею 238¹ «Огляд трупа тварини».

10. Уперше розроблено методичну концепцію розв'язання діагностичних завдань СВЕ, впроваджених в експертну практику, а саме:

а) СВД трупів тварин здійснюється згідно з «Методикою судово-ветеринарної експертизи трупів тварин (реєстраційний код 18.1.02) та «Методикою судово-ветеринарної експертизи трупів тварин за їх різних станів та видів смерті» (реєстраційний код 18.1.05). Обидві методики розроблено автором цього дослідження та визначають сформульовані, систематизовані й обґрунтовані етапи організації та проведення СВД трупів різних видів ссавців, а також птахів, зокрема, й за їхніх різних станів (розчленованих, скелетованих, гнилісно змінених тощо) та залежно від різних видів смерті; вироблено підходи до застосування додаткових інструментальних та лабораторних досліджень трупів.

Деталізовано стадійність експертного дослідження під час СВЕ трупів тварин. Показано, що кожна стадія експертного дослідження трупів тварин зумовлена різними технічними прийомами й завданнями та забезпечує розв'язання проміжних завдань, які здебільшого мають діагностичний характер. Алгоритм застосування згадуваних стадій сприяє логічно правильному аналізуванню виявлених патоморфологічних ознак і (на підставі всебічного їх оцінювання) формулюванню судово-ветеринарного діагнозу та укладанню висновку експерта;

б) розроблено авторську «Методику судово-ветеринарного дослідження живої підекспертної тварини» (реєстраційний код 18.1.04), у якій розкрито сутність, аргументовано значення стадій клінічного СВД живих тварин, що сприяє правильній оцінці виявлених ознак ушкодження чи розладу здоров'я тварини на підставі всебічного їх оцінювання та покликане розв'язати експертні завдання, простежити процес проведення СВЕ й оцінити здобуті результати для обґрунтованого встановлення судово-ветеринарного діагнозу та формулювання висновку експерта. В основу оцінювання проведених досліджень закладено правила судово-ветеринарного визначення ступеня тяжкості шкоди, заподіяної здоров'ю тварини, а також методику СВД тварин з метою встановлення їхнього каліцтва;

в) розроблено та обґрунтовано теоретико-гносеологічну конструкцію феномену ступеня тяжкості шкоди, заподіяної здоров'ю тварини, а також

показано шляхи реалізації цього феномену в практиці СВЕ. Доведено, що тяжкість шкоди, заподіяної здоров'ю тварини, визначається виключно судветекспертом відповідно до розроблених автором дисертації методичних рекомендацій та залежить від ступеня порушення анатомічної цілісності або функцій органів, тканин та ділянок тіла. Залежно від тяжкості ушкоджень запропоновано виокремлювати такі їх три ступені: тяжкі, середньої тяжкості та легкі. Аргументовано, що між собою ступені вирізняються специфічними формалізованими ознаками, система яких розроблена автором дисертації;

г) каліцтво тварин як наслідок тілесних ушкоджень констатується виключно судветекспертом на основі «Методики судово-ветеринарного дослідження тварин з метою встановлення їх каліцтва» (реєстраційний код 18.1.01), розробленої вперше у світовій практиці автором цієї роботи. Структура методики містить такі положення: дефініцію поняття «каліцтво», його ознаки, класифікацію за дев'ятьма критеріями, схарактеризовано окремі різновиди каліцтва (утрата зору, слуху, нюху, репродуктивної здатності, язика, кінцівок, знівечення екстер'єру), виокремлено анатомічні дефекти та стани тварини залежно від ступеня обмеження її життєдіяльності (каліцтво помірно виражене – III ступеня, виражене – II ступеня, значно виражене – I ступеня); анатомічні дефекти та стани, які характеризують кожний зі ступенів; розроблено порядок СВД скаліченої тварини;

г) автором дисертації розроблено та обґрунтовано загальні методичні положення визначення ДНВД, що містять такі елементи: категорійно-поняттєвий апарат, класифікацію ДНВД за чотирма ознаками (етапами, елементами, характером та складом дефекту), причини й ознаки окремих дефектів; дефекти ветдіяльності (адміністративні праворорушення, злочини, цивільно-правові делікти працівників ветмедицини);

д) автором дисертації розроблено та обґрунтовано загальні методичні положення щодо визначення дефектів організації та проведення ветсанзаходів (далі – ДОПВСЗ), що містять такі елементи: категорійно-поняттєвий апарат, п'ять етапів пізнавального СВД матеріалізованих об'єктів (ветеринарних документів): ознайомчо-підготовчий, організаційно-інформаційний, дослідницько-аналітичний, узагальнювально-оцінний, завершальний.

Структура методичних положень охоплює: коло запитань, які можуть бути поставлені для вирішення судветекспертам; алгоритм визначення дефектів ВСЗ на дослідницько-аналітичному етапі СВД; типові процедури аналізування матеріалізованих об'єктів для виявлення дефектів ДОПВСЗ; класифікація ДОПВСЗ, наслідком яких стало виникнення й розповсюдження інфекційних хвороб тварин за чотирнадцятьма ознаками.

Розроблені положення дадуть змогу слідчому (суду) виявити ознаки протиправної діяльності або бездіяльності працівників ветмедицини або ДНПК, у результаті чого виникли та поширилися інфекційні хвороби тварин; з'ясувати причиново-наслідкові зв'язки між діями працівників ветеринарної медицини або працівників ДНПК та їхніми наслідками, тобто

встановити об'єктивну сторону правопорушення; визначити, чи були реальні можливості в працівників ветмедицини передбачити шкідливі (негативні) наслідки їхніх діянь, тобто з'ясувати суб'єктивну сторону правопорушення; оцінити шкідливі (негативні) наслідки епізоотії або панзоотії, а також виявити об'єктивні й суб'єктивні причини їх виникнення.

11. Подано теоретико-праксеологічне обґрунтування та деталізовано форми й напрями реалізації *експертної ініціативи* під час проведення СВЕ з урахуванням специфіки предмета й об'єктів останньої. Сформульовано авторську дефініцію поняття «ініціатива експерта». Визначено, що межі ініціативи судветексперта зумовлені об'єктом і предметом дослідження. Це так само дає змогу розширити можливості суб'єктів судово-експертної діяльності і, відповідно, вступну частину висновку експерта за рахунок викладення в ній нових запитань, дослідницьку частину – більшим за обсягом дослідженням, а заключну – окремим висновком. Таким чином, посилюється доказова сила висновку експерта загалом.

12. Виокремлено особливості впливу інтеграційних процесів, що відбуваються в судовій експертизі, на розроблення теоретичних, методологічних та організаційно-правових засад застосування спеціальних ветеринарних знань у комплексних судово-експертних дослідженнях, а також окреслено їхні можливості для експертного забезпечення правосуддя. Запропоновано й обґрунтовано нові різновиди комплексних судових експертиз на основі інтеграції спеціальних ветеринарних знань у комплексних судово-експертних дослідженнях, а саме: ветеринарно-біологічні; ветеринарно-молекулярно-генетичні; медично-ветеринарні; ветеринарно-транспортно-трасологічні; ветеринарно-балістичні; мистецтвознавчо-ветеринарно-психологічні; еколого-ветеринарні; ветеринарно-пожежно-технічні; ветеринарно-електротехнічні; ветеринарно-товарознавчі; ветеринарні та з досліджень сильнодіючих і отруйних речовин; ветеринарно-грунтознавчі та з дослідження наявності шкідливих речовин (пестицидів) у довкіллі. Запропоновані підходи до проведення комплексних судових експертиз дають змогу створити певні судово-експертні методики, що значно підвищать ефективність судово-експертної діяльності.

13. Розроблена концепція судово-ветеринарної праксеології, яка базується на експертній онтології (буттєвій зумовленості), правовій гносеології (пізнавальній діяльності) та експертній аксіології (цінісних орієнтирах), утворює інтегральну систему та формує продуктивні механізми функціонування експертної практики для впливу останньої на якість проведених СВД з метою підвищення ефективності експертного забезпечення правосуддя.

Доведено, що основною метою СВЕ із праксеологічної позиції є забезпечення експертної практики оптимальними прийомами, способами й засобами з установаження фактичних даних та обставин кримінального провадження (справи), а саме: судово-ветеринарного визначення шкоди, заподіяної здоров'ю й життю тварини, її характеру; механізму утворення

ушкоджень, їх послідовності, тяжкості, прижиттєвості або посмертності, давності утворення тілесних ушкоджень; фактів виникнення й поширення хвороб тварин; фактів каліцтва та смерті тварин; безпечності та якості кормів і кормових добавок для тварин; фактів дефектної ВД; фактів дефектної організації та проведення ВСЗ.

14. Наголошено, що постановою (ухвалою) уповноваженої особи (органу) про призначення СВЕ (залучення експерта) оформлюється процесуальне рішення уповноваженої особи (органу) відповідно до вимог ст. 110 КПК. У зв'язку з тим, що підстави для обов'язкового призначення СВЕ в чинному КПК відсутні, а встановити істину в кримінальних провадженнях (справах) щодо правопорушень, скоєних проти життя й здоров'я тварин, особливо за жорстокого поводження з ними, неможливо без застосування спеціальних ветеринарних знань або ветеринарних знань у комплексі зі спеціальними знаннями в інших сферах науки й техніки шляхом проведення судової експертизи, запропоновано доповнити ст. 242 КПК новим пунктом 7 частини другої такого змісту: *«7) визначення причини смерті тварини або характеру й тяжкості шкоди, заподіяної здоров'ю тварини».*

Розроблено авторську редакцію орієнтовного переліку питань, що стосуються живої тварини, трупа тварини, кормів і кормових добавок для тварин, і запропоновано викласти його у профільних Науково-методичних рекомендаціях. Доведено, що обов'язковим складником резолютивної частини постанови (ухвали) про призначення СВЕ має бути дозвіл суб'єкта призначення СВЕ на застосування руйнівних методів дослідження, що знищують або пошкоджують специфічний об'єкт (труп тварини, корми та кормові добавки тощо). Ця пропозиція відповідає вимогам п. 3 ч. 5 ст. 69 КПК, ч. 3 і 4 ст. 108 ЦПК, ст. 103 ГПК, ст. 106 КАС, ст. 5 Закону України «Про судову експертизу», а також абз. 7 п. 2.2 та абз. 2 п. 4.11 Інструкції № 53/5.

15. З'ясовано феномен внутрішнього переконання судветексперта. Доведено, що зазначений феномен є елементом незалежності та безпосередності дослідження судовим експертом властивостей ознак об'єкта з метою встановлення фактичних даних та обставин справи (провадження). Уперше запропоновано авторську дефініцію поняття «внутрішнє переконання судветексперта»: це стан свідомості та почуттів судового експерта, що відображає результат його розумової діяльності в процесі проведення експертного дослідження та оцінювання ознак і властивостей матеріальних і матеріалізованих об'єктів СВЕ з метою встановлення фактичних даних та обставин справи (провадження).

Запропоновано механізм мінімізації впливу суб'єктивізму на судово-експертну діяльність, а також на укладання висновку експерта. Розкрито складники внутрішнього переконання судветексперта та акцентовано увагу на тому, що в ньому доцільно виокремлювати гносеологічні, психологічні, етичні, моральні та правові компоненти. З'ясовано, що внутрішнє переконання судветексперта базується на інформації про ознаки та властивості

досліджуваних об'єктів, спеціальних ветеринарних знаннях, психо-вольовому стані та правосвідомості судветексперта.

Аргументовано, що напрямами реалізації феномену внутрішнього переконання судветексперта є: когнітивний, інтерпретаційний, оцінно-мотиваційний, комунікаційний, рефлексивний.

16. Запропоновано шляхи розв'язання проблемних питань щодо укладання висновку експерта за результатами СВЕ живої тварини. Акцентовано увагу на тому, що послідовність викладення результатів СВЕ визначається з урахуванням стану специфічного об'єкта дослідження (живої тварини чи трупа) і характеру питань, поставлених на вирішення СВЕ.

Новелою дослідницької частини висновку експерта є запропонований алгоритм опису результатів дослідження окремих ветеринарних документів із зазначенням зафіксованих у них реєстраційних даних про тварину, опису результатів дослідження об'єкта за системним принципом будови організму живої тварини або результатами зовнішнього та внутрішнього дослідження трупа за певними алгоритмами, а також результатами інструментальних та лабораторних досліджень, формулювання судово-ветеринарного діагнозу, складання синтезуючого розділу.

17. Визначено, що додатками до висновку судового експерта за результатами проведеної СВЕ є систематизований відповідно до процесу дослідження ілюстративний матеріал у вигляді фототаблиць (ілюстрацій пакування об'єктів дослідження; трупа та живої тварини; їхніх окремих ушкоджень; кормів і кормових добавок; високошвидкісних кінетичних снарядів або інших уражаючих елементів, вилучених із тіла підекспертних тварин (щодо комплексних досліджень); мікроскопічних структур органів тварин; цитограм, гістотопограм, хроматограм, спектрограм, рентгенограм, комп'ютерних та магнітно-резонансних томограм, ультрасонограм тощо; схем, таблиць, графіків, діаграм; довідкового матеріалу тощо). Цим забезпечується найефективніше фіксування об'єктів дослідження у висновку експерта, підвищується наочність, переконливість та інформативність висновків, об'єктивізуються, аргументуються й уточнюються проведені судово-ветеринарні дослідження.

18. Окреслено підстави й критерії, виокремлено способи та схарактеризовано процесуальні особливості оцінювання результатів дослідження, перевірки й оцінювання висновку судветексперта. Запропоновано алгоритм оцінювання висновку експерта за результатами проведеної СВЕ дізнавачем, слідчим, прокурором, захисником, слідчим суддею, судом за такими критеріями: дотримання вимог процесуального порядку проведення СВЕ; відповідність об'єктів, зазначених у процесуальному документі про призначення СВЕ (залучення експерта), об'єктам, дослідженим експертом; визначення компетенції та компетентності експерта; встановлення достатності виявлених ознак об'єктів експертного дослідження для вирішення питань, поставлених у процесуальному документі

про призначення СВЕ (залучення експерта); придатність об'єктів для експертного дослідження; доцільність і наукова обґрунтованість застосування експертної методики; правильність опису та пояснення визначення ознак об'єктів; правильність оформлення висновку експерта; повнота й обсяг проведеної СВЕ; наукова обґрунтованість проміжних і підсумкових умовиводів експерта; взаємозв'язок між фактами, викладеними у висновку експерта, та предметом доказування; узгодженість змісту висновку експерта з іншими доказами, зібраними за кримінальним провадженням. Застосування цих алгоритмів пришвидшує перевірку висновку експерта і створює надійні умови для ухвалення правильних процесуальних рішень.

Оскільки з-поміж суб'єктів оцінювання джерел доказування (зокрема висновку експерта) має бути й дізнавач, запропоновано внести зміни (доповнення) до ч. 1 ст. 94 КПК, додавши до переліку суб'єктів оцінювання ще одного учасника процесу – дізнавача.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковано основні наукові результати дисертації

Монографії:

1. Яценко І. В. Парадигма судово-ветеринарної експертизи: монографія. Харків : ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», 2024. 536 с.
2. Яценко І. В. Концептуальні положення загальної теорії судово-ветеринарної експертизи. *Moderní aspekty vědy: XXXIV. Díl mezinárodní kolektivní monografie/ Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.* 2023. Р. 669. Р. 270–289 (Розділ 3.5.).

Статті у фахових виданнях України:

3. Яценко І. В., Дереча Л. М. Можливості судово-ветеринарної експертизи як нового виду судових експертиз. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2019. № 1 (19). С. 550–567.
DOI: 10.32353/khrife.1.2019.044.
4. Яценко І. В., Дереча Л. М., Париловський О. І. Особливості структури висновку судово-ветеринарного експерта за результатами дослідження трупа тварини з ознаками насильницької смерті. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2020. № 1 (21). С. 615–639.
DOI: 10.32353/khrife.1.2020.44.
5. Яценко І. В., Сімакова-Єфремян Е. Б., Дереча Л. М. Методи судової експертизи та їх застосування у судово-ветеринарних дослідженнях. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2021. Вип. 2 (24). С. 52–76.
DOI: 10.32353/khrife.2.2021.04.

6. Yatsenko I. Problems of concluding an expert opinion based on the results of a forensic veterinary examination of a live animal and ways to solve them. *Law. Human. Environment*. 2022. 13 (4). P. 71–88.

DOI: 10.31548/law2022.04.008.

7. Yatsenko I. Principles of forensic expert activities in Ukraine and their implementation in forensic veterinary research. *Архів кримінології та судових наук*. 2022. № 1 (5). С. 115–142.

DOI: 10.32353/acfs.5.2022.08

8. Яценко І. В., Париловський О. І. Каліцтво тварин як предмет судово-ветеринарної експертизи. *Аграрний вісник Причорномор'я*. 2022. № 102–103. С. 71–86.

DOI: 10.37000/abbsl.2022.102.13.

9. Яценко І. В. Проблеми укладання уповноваженою особою постанови про призначення судово-ветеринарної експертизи та шляхи їх вирішення. *Forum Prava*. 2022. 73 (2). С. 6–21.

DOI: 10.5281/zenodo.6471059.

10. Яценко І. В. Предмет судово-ветеринарної експертизи та його значення в теорії і практиці судової експертизи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. Вип. 73. Ч. 2. С. 154–173.

DOI: 10.24144/2307-3322.2022.73.55.

11. Яценко І. В. Правовий статус судово-ветеринарного експерта як суб'єкта судово-експертної діяльності в контексті новітнього законодавства України. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2022. Вип. 4 (29). С. 68–109.

DOI: 10.32353/khrife.4.2022.04.

12. Яценко І. В. Стадії експертного дослідження та їх застосування у судово-ветеринарній експертизі трупів тварин. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2022. Вип. 1 (26). С. 54–78.

DOI: 10.32353/khrife.1.2022.04.

13. Yatsenko I. Epistemological construction doctrine of the veterinary care defect phenomenon in forensic veterinary examination. *Law. Human. Environment*. 2023. 14 (3). P. 115–132.

DOI: 10.31548/law/3.2023.115.

14. Yatsenko I. Theoretical justification and praxeological significance of the stages of expert research of a living animal. *Law. Human. Environment*. 2023. 14 (1). P. 107–131.

DOI: 10.31548/law/1.2023.107.

15. Yatsenko I. Veterinary defects as a subject of forensic veterinary investigation. *Law. Human. Environment*. 2023. 14 (4). P. 92–108.

DOI: 10.31548/law/4.2023.92.

16. Яценко І. В. Внутрішнє переконання експерта: судово-ветеринарний аспект. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2023. 3 (32). С. 67–88.

DOI: 10.32353/khrife.3.2023.05.

17. Яценко І. В. Гносеологічна характеристика та процесуальне значення етапів і стадій підготовки матеріалів для призначення і проведення судово-ветеринарної експертизи. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2023. Вип. 1 (30). С. 70–111.

DOI: 10.32353/khrife.1.2023.05.

18. Яценко І. В. Доктринальні засади інтеграції спеціальних ветеринарних знань у комплексні судово-експертні дослідження: проблеми та шляхи їх вирішення. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 6. С. 646–670.

DOI: 10.24144/2788-6018.2023.06.114.

19. Яценко І. В. Проблеми використання спеціальних ветеринарних знань під час огляду трупа тварини на місці події та шляхи їх вирішення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 485–505.

DOI: 10.32782/2524-0374/2023-1/114.

20. Яценко І. В. Завдання судово-ветеринарної експертизи: теоретичні й праксеологічні проблеми та шляхи їх вирішення. *Форум права*. 2023. Вип. 74, № 1. С. 68–89.

DOI: 10.5281/zenodo.7319900.

21. Яценко І. В. Ілюстративний матеріал у висновках судово-ветеринарних експертів та його значення для об'єктивізації та аргументації проведених досліджень. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 7. С. 450–471.

DOI: 10.32782/2524-0374/2023-7/106.

22. Яценко І. В. Концептуальні засади професійної підготовки судово-ветеринарних експертів у державних спеціалізованих експертних установах України. *Криміналістика і судова експертиза*. 2023. Вип. 68. С. 731–766.

DOI: 10.33994/kndise.2023.68.71.

23. Яценко І. В. Методика проведення судово-ветеринарної експертизи з метою визначення дефектів ветеринарної допомоги. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2023. Вип. 4 (33). С. 57–86.

DOI: 10.32353/khrife.4.2023.05.

24. Яценко І. В. Правовий статус та гносеологічна характеристика об'єктів судово-ветеринарної експертизи. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2023. Вип. 2 (31). С. 63–102.

DOI: 10.32353/khrife.2.2023.05.

25. Яценко І. В. Судово-ветеринарне встановлення каліцтва тварин: проблеми та шляхи вирішення. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2023. № 6 (24). С. 71–86.

DOI: 10.32689/2617-9660-2022-6(24)-71-86.

26. Яценко І. В. Теоретико-гносеологічна конструкція феномену ступеня тяжкості шкоди, заподіяної здоров'ю тварини, в судово-ветеринарній експертизі. *Forum Prava*. 2023. 75 (2). С. 65–88.

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.7699531>.

27. Яценко І. В. Теоретико-праксеологічне обґрунтування форм і напрямів реалізації експертної ініціативи під час проведення судово-ветеринарної експертизи. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 4. С. 501–518.

DOI: 10.24144/2788-6018.2023.04.81.

28. Яценко І. В. Дослідження, перевірка й оцінювання висновку експерта: судово-ветеринарний аспект. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2024. Вип. 1 (34). С. 111–131.

DOI: 10.32353/khrife.1.2024.07.

29. Яценко І. В. Механізм отримання показань експерта як елемент оцінювання його висновку: судово-ветеринарний аспект. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2024. Вип. 2 (35). С. 74–96.

DOI: 10.32353/khrife.2.2024.06.

30. Яценко І. В. Обґрунтування питань у процесуальному документі про призначення комплексної судової експертизи щодо отруєння тварин. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2024. Вип. 4 (37). С. 39–61.

DOI: 10.32353/khrife.4.2024.04.

31. Яценко І. В. Праксеологічні засади судово-ветеринарної експертизи: проблеми й оптимізація шляхів їх розв'язання. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2024. Вип. 3 (36). С. 100–132.

DOI: 10.32353/khrife.3.2024.08.

32. Яценко І. В. Огляд, пов'язаний з ексгумацією трупів тварин: теоретичні, правові й організаційні засади. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2025. Вип. 1 (38). С. 159–181.

DOI: 10.32353/khrife.1.2025.11.

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав, проіндексованих наукометричними базами Scopus, Web of Science:

33. Zapara S. I., Fotina H. A., Klochko A. M., Fotina T. I., Yatsenko I. V. *Revisiting legal understanding of wild life as a sustainable value (the case of Ukraine)*. *Journal of Environmental Management and Tourism*. 2019. Vol. 10 (1). P. 14–21.

DOI: 10.14505//jemt.v10.1(33).02.

34. Yatsenko I. V., Zapara S. I., Zon G. A., Ivanovskaya L. B., Klochko A. M. *Animal Rights and Protection against Cruelty in Ukraine*. *Journal of Environmental Management and Tourism*. 2020. Vol. 11 (1). P. 91–103.

DOI: 10.14505//jemt.11.1(41).11.

35. Yatsenko I., Kazantsev R. *Cytomorphological characteristics of necroptates of internal organs of dogs in the early post-mortem period in the aspect of forensic veterinary examination*. *Ukrainian Journal of Veterinary Sciences*. 2022. Vol. 13 (4). P. 60–74.

DOI: 10.31548/ujvs.13(4).2022.60–74.

36. Kazantsev R., Yatsenko I. Forensic veterinary diagnosis of systemic hemostatic disorders and sudden death in cats and dogs: thanatogenetic aspect of critical conditions. *Regulatory Mechanisms in Biosystems*. 2024. 15 (4). P. 808–820. DOI: 10.15421/0224116.

37. Yatsenko I., Kazantsev R. Informativeness of postmortem dynamics of skeletal muscles of dog and cat corpses for forensic veterinary diagnosis of death due to acute hypoxia. *Ukrainian Journal of Veterinary Sciences*. 2024. 15 (1). P. 139–167.

DOI: 10.31548/veterinary1.2024.139.

38. Kazantsev R., Yatsenko I. Thanatognomonic substantiation of the forensic veterinary diagnosis in the death of dogs and cats due to haemodynamic disorders and hypoxaemia. *Ukrainian Journal of Veterinary Sciences*. 2024. 15 (2). P. 66–101. DOI: 10.31548/veterinary2.2024.66.

39. Yatsenko I. V., Tkachuk S. A., Savchuk L. B., Mushynskiy A. B., Tokarchuk T. S. Forensic expertise of suspected flaws in organizing and carrying out veterinary-sanitary measures that have allegedly led to the emergence and spread of infectious diseases of animals. *Regulatory Mechanisms in Biosystems*. 2025. 16 (1). P. 1–12.

DOI: 10.15421/0225041.

40. Makarova O., Kolomoitsev M., Iemets I., Yatsenko I. Shinkarenko I. Legal principles of using special medical and psychiatric knowledge in criminal proceedings: Ukrainian context and international standards. *Wiadomosci Lekarskie*. 2025. № 78 (2). P. 435–441.

DOI: 10.36740/WLek/197137.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

41. Яценко І. В. Місце судово-ветеринарної експертизи в системі судових експертиз та її значення у судочинстві. *Eurasian scientific discussions. Proceedings of the 4th International scientific and practical conference*. Barca Academy Publishing. Barcelona, Spain. 2022. (8–10 May 2022). 2022. P. 27–39.

42. Яценко І. В. Можливості судово-ветеринарної експертизи у забезпеченні відшкодування шкоди, завданої внаслідок ведення агресивної війни. *Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу: матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 16 груд. 2022 р.)*. Київ: Університет «Україна». 2022. С. 510–514.

43. Яценко І. В. Структура програми професійної підготовки судових експертів за спеціальністю 18.1 «Ветеринарні дослідження» у державних спеціалізованих експертних установах України. *Innovative areas of solving problems of science and practice: The 7th International scientific and practical conference (November 08–11, 2022)*. Oslo, Norway. International Science Group. 2022. С. 249–259.

44. Яценко І. В. Судова ветеринарна медицина як навчальна компонента для професійного формування лікарів ветеринарної медицини та її значення у системі підготовки судово-ветеринарних експертів у державних експертних установах України. *Current trends in the development of modern scientific thought*: the I International Scientific and Practical Conference (September 27–30, 2022). Haifa, Israel. 2022. С. 182–192.

45. Яценко І. В. Вплив новітніх наукових здобутків Харківської наукової школи судово-ветеринарних експертів на ефективність призначення та проведення судово-ветеринарної експертизи. *Progressive research in the modern world: proceedings of the 6th International scientific and practical conference*. BoScience Publisher. Boston, USA. (2–4 March 2023), 2023. Р. 27–44.

46. Яценко І. В. Значення судово-ветеринарної експертизи у кримінальних провадженнях, розпочатих у зв'язку із незаконним полюванням. *Досвід і проблеми судово-експертної діяльності в умовах воєнного стану в Україні*: матеріали всеукраїнської наук.-практ. конф. (Львів, Київ, Одеса 28 верес. 2023 року). Львів : Растр-7, 2023. С. 293–297.

47. Яценко І. В. Можливості судово-ветеринарної експертизи у кримінальних провадженнях, розпочатих у зв'язку із масовою загибеллю бджіл. *Актуальні аспекти розвитку ветеринарної медицини в умовах євроінтеграції*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 14–15 верес. 2023 р.). 2023. С. 160–167.

48. Яценко І. В. Можливості судово-ветеринарної експертизи у кримінальних провадженнях, розпочатих у зв'язку з жорстоким поводженням з тваринами. *Судово-експертна діяльність в умовах повоєнної відбудови України та в контексті європейської інтеграції*: мат-ли всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 8 верес. 2023 року). Одеса : Юридика, 2023. С. 248–254.

49. Яценко І. В., Сімакова-Єфремян Е. Б. Наукові розробки в судово-ветеринарній експертизі та їх вплив на перспективи удосконалення кримінального законодавства України щодо жорстокого поводження з тваринами. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики* : зб. мат-лів міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди 100-річчя Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» (Харків, 10 лист. 2023 р.). Харків : ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса». 2023. С. 444–447.

50. Яценко І. В., Сімакова-Єфремян Е. Б. Наукові розробки в судово-ветеринарній експертизі та їх вплив на перспективи удосконалення адміністративного законодавства України щодо жорстокого поводження з тваринами. *Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу*: матеріали V міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 21 груд. 2023 р.). С. 554–560.

51. Яценко І. В. Ознаки судово-ветеринарної експертизи в аспекті її теорії, методології та праксеології. *European scientific congress. Proceedings of*

the 6th International scientific and practical conference. (July, 10-12, 2023). Barca Academy Publishing. Madrid, Spain. 2023. P. 12–28.

52. Яценко І. В. Новітні наукові здобутки судово-ветеринарної експертизи із визначення каліцтва тварин. *Актуальні питання судової експертизи та криміналістики*: зб. мат-лів міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди ювілеїв видатних учених: 95-річчя від дня народження Л. Ю. Ароцкера («Ароцкерівські читання») і 105-річчя від дня народження М. В. Салтевського (Харків, 19 травн. 2023). Харків : ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса». 2023. С. 353–356.

53. Яценко І. В. Правила судово-ветеринарної експертизи трупів тварин як регуляторний елемент танатологічних процедур. *Патоморфологія сьогодення*: збірник тез міжнар. наук. конф., присвяч. 125-річчю з часу заснування Нац. ун-ту біоресурсів і природокористування України, (м. Київ, 28-29 верес. 2023 р.). Київ, 2023. С. 54–58.

54. Яценко І. В. Становлення методології судово-ветеринарної експертизи та перспективи її розвитку в аспекті експертного забезпечення правосуддя. *Судова експертиза в контексті відновлення України*: матеріали ІІІ всеукр. наук.-практ. конф., (9 черв. 2023 р. м. Львів). НДЦСЕ у сфері інформаційних технологій та інтелектуальної власності Мін'юсту. Київ: видавництво Ліра-К. 2023. С. 210–217.

55. Яценко І. В. Судово-ветеринарна експертиза як засіб доказування екоциду в умовах російської агресії проти України. *Державна безпека України в умовах російської агресії*: актуальні питання експертно-криміналістичного та науково-технічного забезпечення : збірник матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції. (м. Київ, 22 серп. 2023 р.). Київ : ІСТЕ СБУ, 2023. С. 153–158.

56. Яценко І. В. Актуальність судово-ветеринарної експертизи як засобу доказування у судочинстві. *Актуальні питання ветеринарної медицини: реалії та перспективи*: зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф. науковців, викладачів та аспірантів (м. Харків, 22 трав. 2024 р.). Харків: Держ. біотехнол. ун-т, 2024. С. 38–41.

57. Яценко І. В. Значення судово-ветеринарної експертизи у доказуванні шкоди, заподіяної веденням загарбницької війни РФ проти України. *Політика та право в умовах дії воєнного стану: пошук рішень*: збірник мат-лів міжнар. наук. конф. (м. Київ, 23 квіт. 2024 р.). Київ: Вид-во УДУ імені М. Драгоманова, 2024. С. 206–210.

58. Яценко І. В. Можливості судово-ветеринарної експертизи у зв'язку із масовим мором тваринних гідробіонтів. *Вирішення сучасних проблем у ветеринарній медицині*: матеріали ІХ всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Полтава, 15–16 лют. 2024 р.). Полтава: ПДАУ, 2024. С. 72–76.

59. Яценко І. В. Науково-методичне забезпечення судово-ветеринарної експертизи: сучасний стан та перспективи. *Криміналістика та судова*

експертиза у XXI столітті: мат-али всеукр. наук.-практ. семінару (м. Київ, 30 трав. 2024 р.). Київ : ДНДЕКЦ МВС України, 2024. С. 285–289.

60. Яценко І. В. Огляд трупа тварини на місці його виявлення: проблемні аспекти та шляхи їх вирішення. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики*: зб. мат-лів міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої пам'яті видатного вченого Владислава Федоренка («Федоренківські читання») (м. Харків, 15 жовтн. 2024 року). Харків : ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», 2024. С. 347–352.

61. Яценко І. В., Сімакова-Єфремян Е. Б. Правовий статус судового експерта потребує удосконалення. *30 років Закону України «Про судову експертизу»*: сучасний стан та перспективи вдосконалення : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 лютого 2024 р.). Одеса: Видавництво «Юридика», 2024. С. 324–328.

62. Яценко І. В. Проблемні питання підготовки експертних кадрів за спеціальністю 18.1 «Ветеринарні дослідження». *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики*: зб. мат-лів міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди 100-річчя від народження М. С. Романова (м. Харків, 17 травн. 2024 р.). Харків: ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», 2024. С. 312–314.

63. Яценко І. В. Судово-ветеринарна експертиза та оцінка тяжкості ушкодження, спричиненого втратою репродуктивної здатності тварини або травматичним перериванням вагітності. *Репродуктивна патологія тварин: сучасні методи діагностики, лікування та профілактики*: зб. мат-лів міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 85-річчю від дня народж. д-ра біол. наук, проф. Кошевого В. П. (1939–2016) (м. Харків, 09–10 жовт. 2024 р.). Харків: Стиль-Іздат, 2024. С. 144–150.

64. Яценко І. В. Харківська наукова судово-ветеринарна школа: витоки, становлення, новітні досягнення. *Актуальні питання судово-ветеринарної експертизи: реалії та перспективи*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., (м. Одеса, 23–24 травня 2024 р.). Одеса : ОДАУ, 2024. 159 с. С. 80–86.

65. Яценко І. В. Судово-ветеринарна та морфо-функціональна характеристика окремих різновидів каліцтва: новітні дані та проблемні аспекти. *Біоморфологія сьогодення*: зб. матер-лів тез XV Міжнародної наукової конференції, присвяченої 100-річчю з часу заснування Київської наукової школи порівняльних морфологів та 35-ряччя з часу створення музею анатомії кафедри біфоморфології тварин ім. акад. В. Г. Касьяненка Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ, 26–27 вер. 2024 року). Київ, 2024. С. 114–120.

66. Яценко І. В. Можливості судово-ветеринарної експертизи у визначенні дефектів надання ветеринарної допомоги, які негативно вплинули на життя і здоров'я тварин. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики*: зб. мат-лів міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 150-річ. від дня народж. відом. вчен.-кримінал., д-ра наук, проф. Рудольфа Арчибальда

Рейсса (м. Харків, 23 трав. 2025 р.). Харків : ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», 2025. С.528–533.

АНОТАЦІЯ

Яценко І. В. Концептуальні засади судово-ветеринарної експертизи в Україні: теорія, методологія та праксеологія. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». – Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», Міністерство юстиції України. Харків, 2026.

Дисертація є першою в українській юриспруденції кваліфікаційною науковою працею, в якій на основі комплексного й системного дослідження розроблено концептуальні теоретичні, методологічні та праксеологічні засади формування й реалізації СВЕ в системі експертного забезпечення правосуддя в Україні; надано науково обґрунтовані пропозиції, спрямовані на вдосконалення законодавства (КПК, ЦПК, ГПК, КАС, КК, КУпАП) та відомчих підзаконних нормативно-правових актів, а також упроваджено рекомендації щодо використання спеціальних ветеринарних знань під час досудового розслідування правопорушень, вчинених проти життя і здоров'я тварин.

У роботі сформульовано теоретичні положення судово-ветеринарної експертизи – принципи, предмет, об'єкт, завдання, методи дослідження. Проаналізовано правовий статус судветексперта як суб'єкта процесуальних правовідносин і судово-експертної діяльності. Аргументовано методологічні основи судово-ветеринарної експертизи: окреслено етапи і стадії її призначення та проведення, обґрунтовано й розроблено методики судово-ветеринарних досліджень трупів та живих тварин. Уперше розроблено теоретико-гносеологічну конструкцію феноменів ступеня тяжкості шкоди, заподіяної здоров'ю тварини, каліцтва тварин, дефектів надання ветеринарної допомоги та дефектів організації і проведення ветеринарно-санітарних заходів. Наведено теоретико-праксеологічне обґрунтування форм і напрямів реалізації експертної ініціативи під час проведення судово-ветеринарної експертизи, інтеграції спеціальних ветеринарних знань у комплексні судово-експертні дослідження. Розкрито напрями оптимізації шляхів ефективного застосування судово-ветеринарної експертизи в судочинстві.

Ключові слова: судова експертиза; судово-ветеринарна експертиза; теоретико-правові засади; праксеологічні засади; судово-ветеринарне дослідження; судово-ветеринарний експерт; методологія, методика, методи; предмет, об'єкт, завдання судово-ветеринарного дослідження; висновок експерта.

SUMMARY

Yatsenko I. V. Conceptual Framework of Forensic Veterinary Examination in Ukraine: Theory, Methodology and Praxeology. – Qualifying scientific work on manuscript.

Thesis for the degree of Doctor of Science of Law in specialty 12.00.09 «Criminal Procedure and Criminalistics; Forensic Science; Crime Detection and Investigation». National Scientific Center «Hon. Prof. M. S. Bokarius Forensic Science Institute», Ministry of Justice of Ukraine, Kharkiv, 2026.

This thesis is the first qualifying scientific work in Ukrainian jurisprudence to establish a unified conceptual, theoretical, methodological, and praxeological framework for developing and applying forensic veterinary examination within the system of expert support for justice in Ukraine. Well-founded proposals aimed at improving legislation (CPC, Civ. PC, CCP, CAP, CC, CUAO), departmental subordinate legal regulations, and guidelines on the use of specific veterinary expertise during the pre-trial investigation of offenses committed against the lives and health of animals, have been presented.

The paper delves into theoretical provisions of forensic veterinary examination: principles of forensic expert activities in Ukraine, how these principles are utilized in forensic veterinary research, subject of forensic veterinary examination and its significance for the theory and practice of forensic science, concept of the object of forensic veterinary examination and epistemological characteristics of veterinary medicine objects, tasks performed in the course of forensic veterinary examinations, forensic veterinary methods and their application during forensic veterinary research.

The legal status of a forensic veterinarian, from the standpoint of their being a subject of procedural legal relations and forensic expert activity under the updated Ukrainian legislation, is analysed. It is emphasised that enhancing Ukraine's legislation on the status of forensic experts during their professional activities, regardless of the type of legal proceedings, requires the rights, obligations, and legal restrictions of these forensic experts to be systematised and consolidated in Ukraine's Fundamental Law On Forensic Examination. At the same time, corresponding articles of procedural codes should be of a blanket nature, referring to the rules of the Fundamental Law and thereby ensuring clarity, ease of understanding, and effective application of the law.

The methodological basis of forensic veterinary examination is also well-argued: the author outlines its stages and phases of appointment and conduct, substantiates and develops methodologies for forensic veterinary examination of carcasses and live animals. The paper reveals the fundamental nature of expert research stages of animal carcasses, and outlines the specifics of applying specific veterinary expertise during the examination of an animal carcass at the scene. For the first time, expert research stages of a live animal are theoretically justified, and their importance in praxeological terms is emphasized. A theoretical and epistemological

framework has been developed for the phenomena of the severity of harm caused to animal health, animal mutilation, and defects in the provision of veterinary care and as well as in the organisation and conduct of veterinary and sanitary measures. Forms and directions for carrying out expert initiatives during a forensic veterinary examination and for integrating specific veterinary expertise into multidisciplinary forensic examinations are provided and substantiated from both theoretical and praxeological perspectives. Ways to streamline the effective application of forensic veterinary examination in judicial proceedings are defined. Certain aspects of drawing up a resolution on the appointment of a forensic veterinary examination by an authorised person are highlighted. It has been proven that the investigator or prosecutor is obliged to engage a forensic expert to perform a forensic veterinary examination, specifically to determine the cause of the animal's death or the nature and severity of harm inflicted on the animal's health. The author presents a draft list of questions relating to a live animal, an animal carcass, feed, and feed additives for animals, which should be set out in the specialized Scientific and Methodological Guidelines. It is demonstrated how a forensic veterinarian's conviction influences the formation of expert findings. Peculiarities of drawing up expert findings based on the results of the conducted forensic veterinary examination of a carcass and a live animal are detailed. The study focuses on the differential approach to presenting illustrative material in a forensic expert's findings and its significance in ensuring the objectivity and argumentation of conducted research. Grounds, criteria, methods are systematised and procedural features for examining, verifying and evaluating the forensic veterinarian's findings are specified.

Keywords: forensic examination; forensic veterinary examination; theoretical and legal principles; praxeological foundations; forensic veterinary research; forensic veterinarian; methodology, technique, methods; subject, object, tasks of forensic veterinary examination; expert findings.

Підписано до друку *06.01.2006*

Формат 60x84 1/16 Умовн. друк. арк. 1,27. Наклад 100 прим.

Зам № 12-02/ 26 Надруковано ФОП Секішова Т.Є.

Свідоцтво про державну реєстрацію за № 2 480 000 0000 079758
від 21.05.2007 р. 61072, м. Харків, вул. Тобольська (Вартових неба) 42-а,
067-709-71-16.

u2-u2@ukr.net

u2print.com.ua